

ЦІНА 36 КОРУН

www.rusynacademy.sk

RUSÍN r. XVII, č. 2 / 2007

РУСИНИ

КУЛТУРНО-ХРІСТІАНЬСЬКИЙ ЧАСОПИС

К дакотрым аспектам функціонування русиньского списовного языка у освітнім системі Словачії (1.)

Історія європейських народів документує, же вирішальним атрибутом при виникненні і формованні і далшій існуванні багатьох народів є язык. Язык є не тільки інструментом взаємної комунікації і думання, але за його поміччю ся утримують і традиють духовні цінності попередніх генерацій. За поміччю языка ся в минулому і в сучасності рішали і рішають багатовопросні народні, культурні і політичні животи. Зато є логічно, же **кажда народна як і меншинова комуніта проявлять інтерес о забезпечення широкого і функціонального поуживання свого материньского языка.**

„З лінгвістичного аспекту мають вшитки языки, од народжіння поуживані окремих груп людей, єдиною ціною. Вшитки суть логічним, когнітивним комплексом, способним висловити хоч-як думки і концепції, правда, лем тогды, кідь культивуванню главно лексикальних языковых засобів ся дає достаточна увага“ (Ріпка, 2000). Уведжена констатація пасує ай к материньскому языку Русинів, котрий, главно по 1989 році, дякуючі позитивним політичним змінам в Європі, зазначає виразний розвиток, а по кодифікації (1995) находити свою реалізацію в різних сферах культурно-общественного живота даного етніки: в літературній, масмедіальній, професійній, сценічно-театральній, в шкільській а части і в урядно-адміністративній. Тот момент істо же позитивно позначив і якість національної свідомости Русинів, што ся проявило окреме при списуванні людей. Їго вислідки з р. 2001 (**русиньска народність: 24 201 жытелів, материньскый язык русиньскый: 54 907**) в порівнянню з р. 1991 (**русиньска народність: 16 937 жытелів, материньскый язык русиньскый: 49 099 жытелів**) документують, же в селах, де діє священик, який рішечує національне коріння своїх вірників і проводить Службы Божы в їх материньскім языку, а там, де ся у школах учить материньскый русиньскый язык, там ся жытельство у бівшій мірі вертат к своїй традиційній народности і к материньскому языку. Штатістики евідують (пор. Lipinský, 2002), же в окресах северовыходного Словеньска, де компактно жыють Русины, процентуально в дакотрых селах в 2001 р. чісло жытельства русиньской народности выросло вець як о 500 % в порівнянню з роком 1991, причім в 68 селах чісло людей русиньской народности підростло о мінімально 100 % в порівнянню з роком 1991. Таки села суть в окресах Свідник, Стропків, Гуменне, Вранов над Топлев, Снина, Міджілабірці, Бардіов, Стара Любовня, Спіська Нова Вес, Гелніця, Левоча, Міхаловці, Собранці, Пряшів, Сабінов.

Слідуючі ефективність впливу материньского русиньского языка на уровень народной свідомости Русинів через окремы його функціональні сфери, становились, же найвпливнїшыми сферами суть: конфесіональна і шкільска. Треба але додати, же збільшування чісла жытелів русиньской народности і їх

• Учителька русиньского языка в Основній школі на ул. Коменського у Міджілабірцях – Мгр. Івета МЕЛНІЧАКОВА. Фотка: А. З.

языкова ідентифікація – подля вислїдків сондованя, опублікованого в публікації „*Sebareflexia postavenia a vývoja Rusínov na Slovensku. Niektoré výsledky etnosociologického výskumu na severovýchodnom Slovensku v roku 2002*“ (Lipinský, 2002) прямо корешпонує з визначним збільшеннєм чісла жытелів грекокатолицького (у 11 з уведжених сел) і православного (в 14 з 69 сел) віровизнання. Але найвече жытелів русиньской народности ся находити в селах з наростом чісла жытелів обидвох конфесій сучасно (аж в 20 з 69 сел). Якраз зато в таких селах є ай найбівше передусловіє на взник школ з навчаннєм русиньского языка. З аспекту етнічної перспективи Русинів є важне, жебы ся о якраз тоты сфери найвече старало як саме етнікум, так і штат, а в припадї конфесіональної сфери ай обидві церкви выходного обряду – грекокатолицька і православна, ку котрым ся Русины традиційно голосять.

В освітній системі Словеньской републіки русиньскый язык фунгує од шкільского року 1997/98, коли ся зачав учить на I. ступню основних школ. До того часу на Словеньску не было ніяких форм школованя в русиньскім языку. Русиньске, респ. в традиційнім розумінню „руське“ шкільство ся роспало не з вини Русинів у 1953 році наслідком насильного адміністративного засягу. Тогды традиційні „руськы“ школы были вымінені за українськы, лемже

їх чісло ся поступно значно зредуковало: покій в шк. р. 1966/67 екзистувало 58 українських школ із 5 154 школярами, так в шк. р. 1985/86 то было уж лем 19 школ із 1 343 школярами, а в шк. р. 1996/1997 лем 10 школ із 700 школярами (Ванат, Ричалка, Чума, 1992). Причини такого виразного заникну українських школ був факт, же векшина Русинів не приляла український язык за свій материньскый, зато ся радше переорьєнтовала на школы з учебным языком словеньским. А кідь ся Русины не могли голосити к своїй народности, так само переважна часть з них сі выбрала радше словеньску народностну орьєнтацію.

В сназі заставити прогресивну словакізацію Русинів на Словеньску, русиньскый възродный рух в бівшій Чеськословеньску по 1989 році сі за свій першорядный ціль поставив обнову русиньского народностного шкільства, зато же лем в нїм відів „гаранцію утримання і розвою народностной і языковой ідентичности Русинів“ (Магочій, 1996).

З одступом часу треба повісти, же представителям русиньского руху в Словачії ся од р. 1989 подарило зреалізувати основны крокы, котры вели к тому, же діти родичів русиньской народности зась дістали можливість в школах ся учить материньскый русиньскый язык. Культурно-народностна організація Русиньска оброда од свого виникну (1990) жадала, абы ся в 1. – 4. класі основних школ (ОШ), а тиж ай у виховнім процесі материньских школ, не поужывав український, але материньскый русиньскый язык. Наперек тому, же при рішінню того визначного вопросу ся на зачатку 90-х років XX. ст. говорило ай о координуванні поступі з проукраїнськов культурнов організацієв Союзом Русинів-Українців, бо у вишших річниках

• Учителька русиньского языка в Основній школі на ул. Духновичовій у Міджілабірцях – Мгр. Анна МІГАЛЧОВА. Фотка: А. З.

ОШ ся в тім часі іші уважовало з переходом на навчання українського або (велико)руського літературного языка (пор. Stanovisko, 1999), первістны пропозиції ся поступом часу модіфіковали у звязи з процесом профілації програму русиньского руху на Словеньску і в цілоєвропейскім контексті, який жадав узнання Русинів за самостатну народность і витворіння самостатного русиньского списовного языка. **Кодіфікація русиньского языка на Словеньску в 1995 році ся стала основним критерієм на заведжіня материньского языка Русинів до освітнього систему Словеньской републіки.**

Ёго заведжіню до школ передходило виробліня таких основных документів, як:

1. **Концепція навчання русиньского языка як материньского в основных школах з навчань русиньского языка** (1996), яку сформовав Штатный педагогічний інститут в Братіславі, філіялка в Пряшові (автор: Доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н.).
2. **Концепція школованя дітей жителів Словеньской републіки русиньской народности** (1996), яку виробило Міністерство школства Словеньской републіки.

Надвязуючі на них, в пару етапах ся родили, а пак, в згоді з потребами учебного процесу ся ай модіфіковали далшы важны педагогічны документи, котры схвалило Міністерство школства СР: *Učebné osnovy z rusínskeho jazyka pre 1. – 4. ročník základnej školy s vyučováním rusínskeho jazyka* (1997), *Učebné plány pre 1. – 4. ročník základnej školy s vyučováním rusínskeho jazyka* (1997), *Učebné osnovy a plány rusínskeho jazyka a literatury pre 5. – 9. ročník ZŠ s vyučováním rusínskeho jazyka* (2000), *Učebné osnovy rusínskeho jazyka a literatury pre 1. ročník štvorročného gymnázia a Alternatívny učebný plán gymnázia s vyučováním rusínskeho jazyka* (2001), *Učebné osnovy rusínskeho jazyka a literatury pre štvorročné gymnázia s vyučovacím jazykom rusínskym a s vyučováním rusínskeho jazyka* (2002, 2004), *Obšah a proces vyučovania rusínskych reálií pre žiakov základných a stredných škôl s vyučováním rusínskeho jazyka* (2003), *Učebné osnovy rusínskeho jazyka a literatury pre stredné pedagogické školy s vyučovacím jazykom rusínskym a s vyučováním rusínskeho jazyka* (2006).

Але сформованя обидвох найважніших концепцій мало принципіальний характер про заведжіня русиньского языка до освітнього систему СР, причім бівшу вагу приписуєме першій з них – **Концепції навчання русиньского языка як материньского в основных школах з навчань русиньского языка**. Ведь было то першыраз по 40 роках тоталітного режиму, коли Русины в общім могли, а до того іші й слободно, сформуловати основный програм навчання свого материньского языка в основных школах, котрый бы

підкреслював шпеціфічності освоєня русиньского языка, принципи, цілі, обсяг навчання, етапы освоєня і годинову дотацію. Основа пропонованой концепції была „в орьєнтації обсягу навчання на комунікативно-прагматичны цілі з таким заміром, абы *выслідком школьскої освіти было освоєня сі языкового систему русиньского языка в комунікативных діяльствах*“ (Jabur, 1996). Выходило ся з того, же „*цілём освіти не суть знаня, але діяльства на основі роздобытых знань*“ (Jabur, 1996). Очівісно, концепція навчання русиньского языка была побудована на іншій філософії, як то было звыком при навчаню

• Учителька русиньского языка в Основній школї у Стаціні, Сниньского окресу – Мрр. Каміла ГУДАКОВА. Фотка: А. З

материньских языків: справила, при материньских языках ся выходило з аналітично-синтетичной методы і еурістичной методы, але при русиньскім языку ся основом стала комунікативна метода, котра є в сучасности найросшыреніша при навчаню чужих языків. То значить, же ай учебны основы были конціпованы у згоді з комунікативным принципом, акцентуючі вікову категорію так, же в 1. – 4. класах ОШ домінує індуктивний приступ, устный прояв над писмовым, в 5. – 9. класах є індуктивний приступ з дедуктивним приближно в рівновазі, подобно як устный прояв з писмовым. Выходячі з комунікативного принципу, концепція не одділювала языкову часть од слоговой, а так істо читаня од остатніх речовых чінностей. Концепція предмету за основный ціль навчання русиньского языка в ОШ становлює освоєня списовной подобы материньского русиньского языка у звязности з виразным розвоєм речовых способностей. З того основного ціля выходять ай часточны цілі, котры мають школярї досягнути нелем в окремых класах, але і з цілкового погляду подля окремых комунікативных зручностей (слуханя, бісідованя, читаня і писаня). Обсягом навчання русиньского языка в ОШ є, главно, систематичне освоєня продуктивних і рецептивних комунікативных активіт в устній і писмовій формі і формованя языковых навичок на базі освоєняных языко-

вых інструментів, т. є., высловности, правопису, словной засобы, граматичных і штілістичных знань. **В згоді із шпеціфікаціов здобываня речовых способностей, дана концепція розділює навчання русиньского языка на І. ступні до трёх етап:**

1. **Передазбукова етапа** (1. класа і зачаток 2. класы ОШ), про котру є характерістичный розвой усной бісіды.
2. **Азбукова етапа** (2. класа і зачаток 3. класы ОШ), цілём котрой є формованя початочных способностей і навичок в читаню і писаню і далшый розвой навичок усной бісіды, здобытой в передазбучній етапі.
3. **Поазбукова етапа** (3. і 4. класа ОШ), в котрій ся реалізує як розвой парціальных языковых навичків (высловность, лексика і граматика) а заєдно навичок зрозумілої бісіды (монолог, діалог, устный і писмовый язык).

Што ся тыкать годиновой дотації, концепція предмету пропоновала двоякий варіант:

1. предмет ся зачне учіти од 1. класы по дві години, а од 2. класы по 9. класу по три години на тыждень, або
2. предмет ся зачне учіти од 2. класы по дві години на тыждень.

В школьскій практиці од самого зачатку ся поужывав другый варіант, абы ся забрало великий намазі дітей і взнику псіхічної барьєры при освоєню сі двох тіпів писма нараз (латиніки і азбуки) в 1. класі. **То є єднов з визначных шпеціфічностей навчання русиньского языка як материньского. Другов є заведжіня порівналного словеньско-русиньского аспекту.** Справила ся при навчаню языків виходить з материньского языка, зато же далшый язык сі дітина освоєє під ёго зорным углом. Но при навчаню русиньского языка є тот процес дакус оригінальний, затеже діти мають скоріше зафіксованы многы языковы явы із словеньского языка, што позітивно і неґативно впливають на навчання материньского русиньского

• Учителькы русиньского языка в Основній школї у Шаріськім Жавнику, Свідницького окресу: (зліва) Мрр. Марія БАКОВА і Мрр. Моніка САКАРОВА. Фотка: А. З.

языка. Тото, же русинський язык сі спочатку діти будуть освоювати через зорний угол словенського языка, є дакус парадоксом, але така є реаліта, котру на Словенську мусиме решпектовати і брати до уваги. Таким способом ся і учітелі русинського языка дістають до шпеціальной сітуації, бо на них суть кладжені вышшы професіональні крітерії: мусять мати добру представу о контактних пунктах обидвох языків і адекватно їх хосновати в практиці. Але, на другім боці, концепція заварує учітелів од надмірного хоснованя словенського языка при навчаню русинського языка, котре „не має быти барз часте, але скоріше рідше і обачливе“ (Jabur, 1996).

Концепція русинського языка як материнського в основных школах створила основы про навчаня материнського языка Русинів у словенських школах. Їй докладна реалізація бы мала припомочі нелем утримати і плекати народну ідентичность, окрему мінорітну культуру, але, главно бы мала помочі „утримати і розвивати язык предків, поужываня котрого у списовній подобі в школі поступно доволить росшырити функції русинського языка, доволить возродити і поступно росшырити округ по русинськы бісідуючіх людей в розлічных сферах жывота, выплекати природну тужбу вернути ся штонайчастішому хоснованю русинського языка в каждоденнім (главно в родиннім) жывоті, тужбу вернути ся назад к русинськым родинным традиціям, што поможе возроджіню языка і вытворіню прикладів культурной, інтелігентной комунікації в штонайліпшій літературній подобі языка. Кідь то піде вшытко добрі, то бы мало за наслідок заставліня поступного одумераня основного істочника про списовній язык – живых русинських діалектів, чістой, незазмиченой живої бісіды“ (Jabur, 1996). Властно, тот момент ся став єдним із основных цілів цілого возродного руху Русинів по р. 1989, котры найбівшу надій на успіх свого народно-ідентіфікационного процесу вкладали і вкладають до навчаня русинського языка як материнського на вшыткых ступнях школ. А то і наперек тому, же їх материнський язык має мати в школі намного скромнішу позицію, як языки учебны, зато, же з єго навчанєм ся рахує лем в школах (респ. в класах) з учебным языком словенським.

Уведжіня до школьського сістему материнського языка Русинів по 1989 році управлєвала друга концепція – **Концепція школованя дітей жителів Словенської републіки русинської народности** (1996)¹, котра акцептовала основны прінципы алтернатівной освіти і жадости Русинів на освіту в своїм материнськым языку. Зачленєваня русинського языка до школьського сістему подля той концепції ся мало зачати од матерських школок з выховным языком русинським, котры мали възникнути на основі жадостей родічів. Наперек тому, же на то передусловія были, ай суть, затоже в многих селах з перевагов Русинів ся паралельно зо словенським хоснує ай русинський язык, офіціально в Словакії доднесь нїт ани єдної матерської школки з выховным языком русинським. Нере-

алізованя пріятой концепції ся дасть приписати тому, же як родічі, так і компетентны інштитуції ся даным вопросом слабо інтересують. Наслідком того діти Русинів на Словенську і в сучасности ся выховують, подобно як до року 1989, в матерських школах з офіціальным языком словенським або докінця українським, хоць знаме, же тот практично фунґовав ай перед роком 1989 максімально в єдній МШ – в Пряшові. Думаєме сі, же є то проблем, з котрым бы ся мали займатися сільскы уряды, главно в селах, де переважно жыють Русины і говорять по русинськы. Тот факт, якбач, корешпонує ай з недобров сітуаціов при выхові педагогічных робітників про МШ в русинських

• Учітель русинського языка в Основній школі у Радвані над Лабірцем, Міджілабірського окресу – Мр. Марек ГАЙ. Фотка: А. З.

регіонах. Наперек тому, же споминана концепція в перспективних замірах раховала і з їх приправов у рамках дакотрой середньої педагогічної школы в Пряшівскім краю, а в році 2006 были Міністерством школства СР ай схвалєны *Учебны основы русинського языка і літературы про середні педагогічны школы з навчанєм русинського языка*, ани в тім аспекті ся цілі концепції покы не подарило наповнити.

Докладніше ся **Концепція школованя дітей жителів русинської народности Словенської републіки** дотепер реалізовала в основнім школстві. Выходячі з нєй, в основных школах ся могли створити класы, респ. ґрупы з навчанєм русинського языка, де бы ся вшыткы предмети, окрем материнського языка, учіли по словенськы – у згоді з пропонованым учебным планам.

Зачленіню русинського языка до школьського сістему в Словакії передовали дві сондованя інтересу родічів. Перше в 1994 році было заміряне на сондованя інтересу родічів о навчаня русинського языка і культуры в 2. класі ОШ. Реалізовало ся за помочі представителів Русинської оброды, посередництвом єй членської базы. В тім часі інтерес о навчаня проявило в трьох окресах 251 школярів 2. класы ОШ. Друге, деталніше сондованя, было у р. 1996, а то за помочі школьських урядів у выходній Словакії, т. є. там, де подля списованя людей з 1991 року была найбільша концентрація русинь-

ского жытельства – в окресах Бардіов, Гуменне, Свідник, Пряшів, Стара Любовня, Вранов над Топлєв. Сондованя было розділене до двох частей:

- а) сондованя інтересу родічів при записі дітей до 1. класы, при котрім родічі были інформованы о можности заведжіня русинського языка до ОШ.
- б) сондованя інтересу родічів уж школоповинных дітей од 2. класы аж по 8. класу ОШ.

Выслідкы сондованя суть справочованы в табліціці подля окресів:

	Чісло ОШ	Чісло Сел	Чісло школярів
Окрес Свідник			
1. класа	8	4	19
2. – 4. класа	7	9	49
5. – 8. класа	8	6	48
Окрес доведна	15	12	116
Окрес Стара Любовня			
1. класа	7	5	27
2. – 4. класа	10	8	67
5. – 8. класа	10	8	50
Окрес доведна	12	10	144
Окрес Гуменне			
1. класа	6	5	10
2. – 4. класа	24	15	129
5. – 8. класа	13	8	153
Окрес доведна	25	20	292
Окрес Бардіов			
1. класа	0	0	0
2. – 4. класа	2	2	5
5. – 8. класа	2	2	12
Окрес доведна	4	4	17
Окрес Вранов над Топлєв			
1. класа	1	1	2
2. – 4. класа	1	1	3
5. – 8. класа	1	1	9
Окрес доведна	1	1	13
Окрес Пряшів			
1. класа	0	0	0
2. – 4. класа	0	0	0
5. – 8. класа	0	0	0
Окрес доведна	0	0	0
Вшыткы окресы доведна	57	47	582

Позначка:

1. Концепцію школованя дітей жителів Словенської републіки русинської народности схвалило Міністерство школства СР в августі 1996. Выходила з реалізації права на освіту в материнськым языку етнічных меншин, зафіксованого в Уставі СР, статья 34, одст. 2, буквы а), закона ч. 29/1984 Зб. О сустві основных і середніх школ (школьскый закон) у звучаню пізнішых змін і додатків (повне звучаня 350/1994 З. з.) параграф 3, Рамкового договору Рады Европы о охрані народностных меншин, котрый НР СР ратіфіковала в р. 1998.

(Закінчіня в далшій чіслі.)

• Учітелька русинського языка в Основній школі у Пчолінім, Свідницького окресу – Мр. Власта МОРОХОВІЧОВА зо своїма школярями. Фотка: К. Копорова.

ПгДр. Кветослава КОПОРОВА

Русинський язык як предмет інтересу світових лінгвістів

Кодифікація русинського списовного языка і його акцептація лінгвістами як четвертого виходославянського языка притягує інтерес світових лінгвістів а, самособов главно тых, котры ся занимають виходнов группов славянських языків. Русинський язык привів на северовыход Словеньска і професора Шкотської Універзити Святого Андрія (із міста Sant Andrew) Др. Стефана ПЮ, який 9. авґуста 2007 був гостем Інституту регіональних і народностных штудій Пряшівської універзити. При тій нагоді сьме панови професорови дали пару вопросов односно його перебування на історичній території народа, котрый є предметом його інтересу.

• Пане професоре, своїм походжінем сьте Американ, коріня ваших родичів суть в Европі, но не суть славянськы. Наперек тому сьте професором руського языка і занимаете ся славянськыма языками вообще. 15 років сьте робили на Універзиті в місті Дургам в Северній Кароліні, тепер сьте тринадцятий рік в Шкотську на Універзиті Святого Андрія. Выдали сьте першу із серії історичных ґраматік славянських языків – часть фонологія, де сьте залучили уж і русинський язык, збераете ся выдати далшы два томы – о морфології. Як ся вам в тім ділі дарить і чім вас збогатило перебування на северовыході Словеньска, де часть русинського народа жыє?

– Про науковця є природне, же ся пересувать з місця на місце, на-вече, мій отець був діпломатом і зато часто сьме жыли на розлічных містах в Европі, де ем спознавав языки і культури европских народів. Так ем властно одмала мав зафіксований тот спосіб жывота. Што ся тыкать Універзити Святого Андрія, котра ся находит в невеликім містечку з таков істов назвов, была то про мене выгодна робоча понука, бо тота універзіта є найстаршов у Шкотську – была заснована в р. 1411 і мать добру традицію. Вызначать ся міжнародным характером, то значить, же на ній штудує може веце штудентів з цілого світа, як самотных Шкотів.

Што ся тыкать моїх публікацій з історичной ґраматікы, того року в маю мі вышла перша книжка під назвов „A New Historical grammar of the East Slavic Languages. Vol. 1: Introduction and Phonology“ в німецькім накладательстві Лінком в Мніхові як 27. серія той едіції (Lincorn Studies in Slavic Linguistics). Як сьте спомянули, приправую іщі далшы два томы – морфологію.

Што ся тыкать мого перебування на Словеньску, кус ем скламаный, бо нигде ся не мож дістати к русинській одборній літературі, мімо Інституту регіональних і народностных штудій і редакції Русин і Народны новинки, котрым хочу подяковати за вшыткы подарованы книжки. Походив ем і по книжных обходах і по антикваріатах... Хоць, в єднім антикваріаті ем предсі лем нашов єдну русинську публікацію – лем недавно вы-

дану книжку Русинської оброды під назвов *Матеріне слово гріх забывати*. Быв ем з того зачудований, же така книжка не є в книжковых обходах, хоць вышла недавно, але у антикваріаті. А Пряшів, то є культурный центр Русинів, ту бы мала быти в першій ряді література о Русинах доступна. Походив ем і по греко-католицьких книжковых обходах, бо мав ем інтерес і о історію набоженського жывота, але по русинських публікаціях ані сліду...

• Ці роздумуєте, і до якої міры, закомпоновати выслідкы вашой публікачній роботы о русинській історичній ґраматіці до програму вашой педагогічній роботы?

– Наісто задумую, не знам іщі до якої міры, але видить ся мі, же до части філологічного курсу. В нашій штудійній програмі маме наприклад закомпонованы такы дісціпліны в рамках вшыткых групп славянських языків, як наприклад, семестер польского языка, білоруського языка і т. д. Може буде інтересно закомпоновати до той понуки і русинський язык. А в рамках історії виходославянських языків наісто лекції о русинськым языку в конфронтації з далшыма трема будуть мати своє місце.

• На Третім міжнароднім конгресі русинського языка в Кракові выступите з темов переберання чужіх слов до списовных языків. У звязи з нѣм, кідьже знаме, же є то актуальный проблем ай русинського языка, як ся вы позерате на інтернаціоналізмы, котры дінамічно проникають до славянських языків,

треба їх акцептовати, або створѣвати свої властны еквіваленты?

– Свого часу мав, а може і доднесь мать, тенденцію створѣвати сі властны еквіваленты польскый язык, но видить ся, же тот модел ся не барз освідчив, бо часто vznikали слова, котры ся у практичнім жывоті мало хосновали (познаме многы фіґлі тіпу: знаш, як ся повість по польскы... – позн. ред.). Зато сі думам, же дарьмо будуть лінгвісты „выдумовати“ вшелиякы новы слова, респ. можуть выдумати, але важне буде то, што прийме векшына поужывателів даного языка, а то є процес спонтанный і не мож го допереду надіктовати, мож лем понукнути алтернатіву, порадити. А што ся у жывім языку прижыє, тото буде платне і мусять то акцептовати і лінгвісты.

На кінці свого перебування пан професор Стефан Пю завітав і до русинських сел на Снинціні, жебы захопив бісиду жытелів русинських сел. Вірьме, же ся му пощастило, бо, як знаме, у многых русинських селах своїм материнськым языком комунікує уж лем найстарша ґенерація Русинів. О то наліґавішы ся вказує вопрос выучовання русинського языка і культуры в школах.

• Проф. Др. Стефан ПЮ, ПгД., із Універзити св. Андрія у Шкотську, котрый ся взяв написати історичну ґраматіку русинського языка по анґліцкы.

Вызывам русиньскы організації – організуйте бісіды з родічами

(Діскузный выступ на 9. Світовім конгресі Русинів, котрый намісто авторкы прочітала делегатка
Марія Мальцовска, Мармартош-Сірет, 22. юн 2007.)

Хочу зареаговати на реферат предсedy Світової рады Русинів, пана академіка Магочія, конкретно на проблематику, котра ся тыкать школ. Но перед тим мі не дасть не стотожнити ся з ёго словами оглядом работы Світового конгресу Русинів. Роботу конгресу слідує од ёго взнику, хоць може не аж так зблизка, но і я одчувам, якусь стагнацію, ліпше повіджено, може не цалком добру сполупрацу міджі конгресом і єднотливима державами, де жыють Русины. Были ту высловлены слова хвалы на пана Зозуляка а єм рада, же то было повіджено праві ту, бо скучно єм пересвідчена, же тот чоловік ся про русинство жертвує максімало, але слов вдякы і почливости ся у свой країні не дочекає – ту іщі все проходять примітивны сперечаня і воєваня з боку конкретных осіб.

Може досправды работа конгресу ся дістала до кризи про недостаток способных на такую роботу кадрів, так як стагнує і русиньске школство в окремих штатах (може аж на Підкарпатя, де сьме збачили наростаюче чісло неділных школ русиньского языка).

Я ся зосереджу на ситуацію в школстві на Словеньску і буду барз конкретна. Од часів Василя Турка, котрый ведно з Александром Зозуляком ініціював взник першых школ із навчанєм русиньского языка в Міджілабірцях і Свіднику, пізніше у Шаріськім Щавнику, в тім ділі не настав проґрес, наопак – стагнація. Ситуація стоїть так, же першы школы взникли, але там ся русиньскый язык і культура учіть як неповідинный предмет. **Лем ОШ у Шаріськім Щавнику є дондесь єдина на Словеньску, де ся учіть русиньскый язык як повинный предмет,** то значить, учать ся го вшыткы школярі даной школы. Поступно зачали, зась лем з ініціативы пана Зозуляка і ОЗ Русин і Народны новинкы, взникати далшы школы – днесь їх є девять, перед пару роками їх было іщі дванадцять, то значить, не жебы прибывали, але наопак. Чом то так є?

Сама єм перешла понад двадцять школ в русиньскых селах окресів Снина, Гуменне, Стропків, Свідник, Бардіов і Стара Любовня. Каждая школа мать свої шпєцифічності, но єдно мають сполочне – ани в єднім селі, ани в єдній школі не зачнуть ся учіти русиньскый язык самы од себе, треба їх ініціювати, мотивувати. А кідь ай ся уж так стане, же по дакійкох навщівах русиньскых ентузіастів ся конечно зачне з выучованєм русиньского языка, іщі все сьме не выграли, бо тоты школы треба мати все в мерьку – **мінімально двараз до рока ся з нима контактувати, знати о їх проблемах, помагати їм методічно, але і в других вопросах.** А ту не є хто. (Потвердив то і 8. річник Духновічового Пряшова – декламаторів было много, але уровень опроти минулым рокам ся не підвышыла, скорше наопак).

Подля мене, **в першім ряді треба найти в кождім окресі здатного методіка,** бо обслуговати з Пряшова респ. з Снины школу десь в Камюнци або в Колбівцях, на то не суть ани силы, ани фінанції. Допетерь сьме мали лем єдного методіка, но треба подумати, як плат того єдного поділити міджі пару скучотно здатных людей по окресах. Здатных до той міры, же мусить то быти чоловік мобільный – з властным автом, мати учітельську праксу, наведе, і великий ентузіаст, котрому на роботі буде скучотно залежати і буде посередником міджі учітелями по селах і Інститутом регіональних і народностных штудій ПУ в Пряшові.

Другый проблем є плачіння учітелів русиньского языка, котрого ся додуливі і пан председа. З особной скусности собі дозволю твердити, же **буде потребне скучотно зрядити спеціальний фонд, з котрого ся будуть платити учітелі русиньского языка,** бо ситуація по школах є така комплікована (штат з рока на рік знижує роспочет, аргументуючі, же чісло школярів по школах падає), же кідь найдемо учітеля і потребне чісло школярів на зряджіння класы з годинами русиньской культуры, никотрый директор школы не є охотный взяти грошы своїм учітелям і заплатити когось звонка, і буде робити вшытко прото, абы інтерес о русиньскый язык з боку школярів не был. А нашы Русины по селах не суть такы усвідомлены, жебы о свій материньскый язык аж так боєвали. Днесь їх тискають цалком інакшы – екзістенчны проблемы. Такы суть моментално факты, а мы мусиме быти розумны і робити так, як ся дасть, жебы выслідок был позітивный. Кідь прийдемо на будьяку школу з конкретнов понуков, запрезентуєме ся формов бісіды о можности выучованя русиньского языка, додаме учітеля, заплатиме го, тогды тот директор школы є охотный з нами комунікувати і работа може піти подля наших представ. Таким способом ся, наприклад, подарило добісідувати **выучованя русиньского языка у гімназії у Бардіові, а кідь ся ніч не змінить, мав бы ся од септембра русиньскый язык і культура учіти у споминаній гімназії.** Про нас то є надій, же одты прийдуть штуденты штудувати русиньскый язык на універзиті до Пряшова і будеме мати здатных учітелів, котры так хыбують. Тот процес але стояв нас – ентузіастів з ОЗ Русин і Народны новинкы – штирі навщівы споминаной гімназії, враховано зорґанізованя бісіды із штудентами і презентації выучованя русиньского языка, як і можности штудія на Пряшівській універзиті. На основі той бісіды ся приголосило 8 штудентів споминаной гімназії на русиньскый язык. А контакт буде треба утримувати надале, того вшытко мімо наших робочіх повинностей, просто, з ентузіазму. Якраз на тоту

роботу треба споминаных методіків, бо окрем ОЗ Русин і Народны новинкы не знам о других русиньскых організаціях, жебы такы активіты робили, або може і роблять, але за нима неслідно ани єдину русиньску школу ці класу, під заложіння котрой бы ся могли підписати.

Так само треба навщівляти і матерьскы школки і мотивувати їх на выховный язык русиньскый. В тім ділі але іщі не є дорішена легіслатива, бо найновшы факты суть такы, же одбор про народностне школство при Міністерстві школства СР ся ліквідує, а нова влада рушить і Крайскы школьскы уряды. І кідь уж бы были дакотры школки, котры бы перешли на выховный язык білінгвалный русиньско-словеньскый, не можемо то легіслативно вирішыти. **Также до днешнього дня не маєме ани єдну русиньску школку,** хоць дакотры русиньскы медії на Словеньску їх „выробляють“ єдну за другов, на почеканя. Тым хочу повісти, же **нелем легіслатива, але і стрічі з родічами дітей суть потрібны, жебы їх пересвідчіти, абы были согласны з тым, жебы ся їх дітина учіла комунікacyjным способностям в русиньскім языку.** Учітелькы матерьскых школ того самы не вирішать, бо подля пословиці: Дома пророком не будеш, родічі даколи скоріше дадуть на погляд когось „звонка“, як на властных. Праві зато і ту нам треба ходити, але зась то є лем робота з ентузіазму, работа людей, котрым скучотно залежить, жебы Русины не пропали і двигали ся догоры. Зато ту **вызывам вшыткы русиньскы організації і обчаньскы здружіння – організуйте такы бісіды з родічами.** Ней сі кождый член возьме холем єдно село, єдну школу ці школку за місяць і зробить там холем першый контакт, договорить бісіды. І того може, бо родічам треба скучотно лем высвітляти і пересвідчувати їх, усвідомлюючи сі притім факт, же од них хочеме штось наведе, зато нашы аргументы мусять быти пересвідчівы. Люде не все розумлять, же быти Русиним, быти гордым на свій род і знати язык своїх предків – то є їх право і буде то про них значіти факт, же десь, ку комусь належать, што буде в їх животі і в животі їх дітей выгода.

Іщі ся курто верну ку середнім школам, в котрых бы ся міг учіти русиньскый язык і культура – великов мотиваціов бы про тоты школы были вымінны штудійны екскурзії. Кідь бы то было на хосен і нашим краям з Америки і Канады, жебы їх діти приходили на місяць-два до словеньскых гімназій, де ся буде выучувати русиньскый язык і культура і бывали бы в родинях русиньскых родічів, наісто мож о тім серьєзно роздумувати.

о. Франтішек КРАЙНЯК, председа Словенської асоціації русинських організацій

Ідеально бы было, кібы вшыткы русиньскы організації были членами САРО

(Выступ на пленарнім засіданню 9. Світового конгресу Русинів, Мармарош-Сігет, 22. юн 2007.)

Важений пане председо і членове Світової рады Русинів, дороги делегаты і гості конгресу,

довольте мі в короткости поінформовати вас о структурі і цілях нашої асоціації.

На Словенску є зареєстрованых 15 русиньскых організацій. З них є в Словенській асоціації русиньскых організацій шість:

- Общество св. Йоана Крестителя,
- Русин і Народны новинки,
- Русиньске культурно-освітнє общество Александра Духновича в Пряшові,
- Руський клуб – 1923,
- Сполок русиньской молодежи Словенска,
- Сполочность Енді Варгола.

Асоціація была основана 13. мая 2006 р. Каждая членська організація асоціації має свій оригінальний програм, свої ідеї. Є добрі, же тоты організації екзистують, бо русиньске поле є велике а роботу на нїм собі каждая організація найде такую, ку котрій мають одношіня і способности. Уж назвы організацій говорять о тім, што они роблять, што є їх пріорітов.

Памятам на єдну подію, было то курто по революції в 1989 р., коли была іщі лем єдна русиньска організація – Русиньска оброда. Їй председа, днесь уж благой памяти Василь Турок, мє пропонував думку, же в рамках Русиньской оброды бы было треба вытворити розмаїты секції, котры бы робили каждая на своїм полі і підхопили так круг людей єднакого роздумованя і інтересів. Конкретно ся высловив наприклад ку церковній проблематиці. Повів: „**Вытворьте церковну секцію і выдавайте собі свій чисто релігійный русиньскый часопис. То є ваша паркета, вы то будете знати робити найліпше.**“

В тім часі было іщі скоро роздумовати о заложіню новых русиньскых організацій. Але думка розмаїтых секцій ся в Русиньській оброді не зрелізовала в повній мірі, а думам собі, же на хосен діла, бо скорше ці пізніше бы ся такий монопол єдної організації на вшыткы і про вшыткых, так ці так, розпав.

Автономны організації, котры были основаны од р. 1989 до днешніх часів суть спектром культурного і духовного богатства нашого народа. Каждая русиньска організація робить то, што знать і хоче робити. Но є потрібне, жебы собі вшыткы організації усвідомили, же суть річі в животі

народа, котры ся дотуляють каждой єдної із них, а не є розумне остати стояти боком і ігнорувати реаліту.

Є то так, як наприклад при газдованю. Каждый господарь має свою ролю і садить собі своє, но сонце світить на вшыткых господарів, дожд падає на вшыткых, вітер дує на вшыткых, град падає на вшыткых, мороз палить вшыткых...

Так є то і з нами, русиньскыма організаціями. Суть річі, котры ся до-

• Председ Словенської асоціації русиньскых організацій о. Франтішек КРАЙНЯК почас выступлїня на 9. Світовім конгресі Русинів.
Фотка: А. Плішкова.

туляють вшыткых, а успішне рішіня буде лем тогды, кідь вшыткы приложать руку к ділу. Прото є потрібна асоціація! Не на монопол, но на звышіня якості роботи на русиньскім народнім полі, а як видиме, много раз і на охрану того поля од вшелиякых погромів.

Таким світлым і свіжым прикладом сполочного діла асоціації є підпора **Харты русиньскых грекокатоліцкых віруючых 2007**. Вшыткы організації асоціації тото снажіня русиньскых грекокатоліцкых віруючых приняли позітивно, але тыж много представителів інтелігенції і віруючых з іншых конфесій. Вдяка силі 1 400 підписів к днешньому дню ся загамовала агресія грекокатоліцкы ерархії к русиньскым грекокатоліцкым священикам і вірникам на Словенску. Особно собі думам, а вірю, же тоты мої слова ствердять і будучность, же **Харта** одомкла двері к серйёзному рішіню русиньской грекокатоліцкы проблематики.

На полі розвиваня русиньской ідентичности є много річей, котры бы мали быти сполочным програмом вшыткых русиньскых організацій,

нелем асоціації. Спомяну дакотры з них:

1. Решпектовати Одділїня русиньского языка і культуры Інституту регіональных і народностных штудій Пряшівской універзیتی односно кодифікації русиньского языка і змін в єго правописі.

2. Підпорувати розвиваня навчаня русиньского языка і основаня русиньскых школ.

3. Підпорувати заводжованя русиньского кодифікованого языка до церковных обрядів, до медій і выужывати го при модерваню своїх культурных акцій.

4. Підпорувати вытворіня офіціальной русиньской церковной структуры як в церкві грекокатоліцкій, так і православній. То значить: офіціально ідентіфікувати русиньскы парохії і вытворити про них можну церковну структуру (вікаріат, екзархат, єпископство).

5. Вытворити сполочны пропачачны проєкты і активіты перед списованєм людей на Словенску.

6. Підпорувати новооснований Музей русиньской культуры у Пряшові.

7. Русины на не мають свою властну русиньску державу, котра бы їх підпорувала морално і матеріално. Їх матерьска держава є тота, в котрій жыють. Прото на Словенску бы было треба з русиньскых організацій вытворити комісію, котра бы їднала з Міністерством культуры СР і Урядом влады СР о створіню окремой дотації про тоты народностны меншину, котры не мають властну державу. З той дотації бы ся фінанцовав ход русиньскых організацій і редакцій, плачїня їх працівників.

Є то сім думок, на котрых бы могли вшыткы русиньскы організації будувати своє сполочне діло. Як священик бы єм собі желав, жебы тых сім думок Господь Бог благословив і перемінив їх через нашы організації на сім дарів Святого Духа про наш народ.

Ідеально бы было, жебы на Словенску вшыткы русиньскы організації были членами САРО. Тогды бы ся вытворила координована сила, котра бы доказала шпеціфічности народного живота дефіновати і розвивати якостно і ефективно а про народ выбоєвати много препотрібного.

Слабость є єй силов

(Рецензія)

Гварить ся, же живот сам пише найінтереснішы і найнеувірителнішы пригоди, а ай то, же автор твору, хоць яку бы не мав у собі міру емпатії і фантазії, найпересвідчивішы є тогды, коли інспірацію наберать із властного студника пережитых емоцій. Ту, самособов, платить правило, же чім веце мать автор, побераючий ся до писаня нового твору „оджыте“, тым є бівшы предпклад успіху нового ділка.

Тото платить і в припадї писателькы **Марії МАЛЬЦОВСКОЙ**, котра ся представлять читателєви своєв найновшов публікаціов – психологічнов новелов **Зелена фатаморґана** (Выдавательство В. Падяка, Ужгород 2007).

І тота негруба книжочка, так як дакілько перед нєв (**Юлчина тайна, Поточіна, Манна і оскомина, Приповідкова лучка, Під русиньскым небом, Русиньскы арабескы**) черпать мотивы із жытова простых валальскых людей-Русинів, жыючых свій каждоденный богабойный живот. І ту авторка выносить на педестал жену – носительку найвышшых моральных і духовных цінностей, не піддаючу ся найтвердшым пробам і животным ситуаціям, перед які єй живот ставлять. І ту ся авторка вказала майстерков опису деталей, котры нелемже першопланово дотворяють атмосферу конкретной ситуації, але суть і типічними образами реалій, менталности, колориту жытова Русинів, так тісно спятых з природов. Авторка давать значный простор і ліричным описам природы. Тото, што главна протагоністка переживать у своїм внутрі, таким поглядом видить і навколишню природу, котра, яккїбы сочувала з єй внутром.

Книжка є насычена внутрішніма монологами, до котрых авторка вдало закомпоновала множество пословиць, поговорок, прирівнань, так типічных про русиньску среду. Тоту підсилює і множество старых, забытых слов – **мадра, скыба, блюзнути, фінджа, бісрї, палта, склеп**, но позорный читатель одчує, же русиньскый язык оживать в устах молодой генерації новыма, модерными словами, котры

принесла нова доба і нова сполоченьска ситуація – **почітач, деведечко, мобіл, металова музика, маскачовины, „трава“...**

В **Зеленій фатаморґані**, на розділ од попередніх книжок, читатель мать до діла з цалком новым феноменом, новыма животными пробами, котры без оголошіня напали аж тоты найскритішы закутины найоддаленішых, віділо бы ся цивілізаціов нерушаных русиньскых сел. Проблемы глядана змыслу жытова, годнотовых орьента-

• *Лауреатка Премії Александра Духновича за русиньску літературу в рамках презентації найновшых русиньскых неперіодичных выдань на 9. Світовім конгресі Русинів 21. юна 2007 сама прочітала притомным уривок з іщі „горячої“ книжки – Зелена фатаморґана.*

Фотка: А. Плїшкова.

цій у молодой генерації, але і переоцінєваня ерархії цінностей у тых скорше народжених, які з пlynутєм часу усвідомлюють сі порожність властного бытя, а може і невалушность передати тоты правы цінности своїм потомкам. Потомкам, котры з недостатків не матеріального характеру (сыты і облечены они суть аж надміру), але з біды і порожнины духовной, пробують самы ся зорьєнтовати в животі і часто, конфронтованы з нелегков реалітов кінчать свої молоды роки в „каналах“, „стоках“, на самім дні духовной і матеріальной біды. Самы, опущены, непохопены никым, бо на якімесь ступню їх жытова ся комунікація (і тота невербална) перервала.

Писателька одкрывать може найзамкнутішы двері – двері до людської души (а може і до властной) посередництвом главной героїні Ількы. Чітаючі **Ільчину судьбу**, наісто ся з нєв стожнить много русиньскых жен, котры пережили, а може і днес переживають подобну судьбу, але не каждая з них мать достаток особной одвагы, силы, може і пуду на самозахрану...

Так, як перед двома десятиками років молоде дівчатиско – Ілька признавать ся в інтернаті перед своїма сполубываючіма і росповідать їм о понижуючій пригоді з ушавов головов у церкви (а

они не знають, як мають реаґовати, хоць многы з них тыж пережили подобну ситуацію), так і днес авторка вопхала голу руку прямо до वोсячого гнізда... Видить ся, же є холем така одважна, як і єй протагоністка в новелі.

Єднотливы сцены – образы діалогів главной представителькы Ількы із своїм надроґованым сыном суть натілько міцны, як бы їх сама авторка пережила. Моменты абсурдных ситуацій, повны напятия і неспокою, зміцнює Мальцовска конкретным названєм співанок, або назв металовых груп, котры спроваджають „блудного сына“ Ількы в єго бесцільнім світі. Вшытко є ту аж барз пряме, конкретне, адресне, єднозначне... Так то мать быти, бо днешній читатель не любить зобщованя, заобалєваня, натякы, утаєваня. Видить ся, настав і в літературі, і в животі час конкретности, адресности, а не хованя ся за штось, за когось...

Може найстрашнішым в новелі є образ мертвого сына в контейнері, який ся Ільці по непереспатій ночі привідів, як і момент, кідь хлопець вынашов послідні пінязі, схованы за образами ікон, котры стары родічі тримали на властный погріб. Кілько родин по русиньскых селах ся ту нашло?!

Авторка є дость зріла на то, жебы была реалістков. Як сама говорить в єднім інтервю: *„Хто выріс в краю під Настасом, де діти говорять бісідов дорослых, де ся каждый лем на себе сполігать і нихто ся з никым не панькать, тот скоро порозумить світови.“* Як зріла авторка знать, же в животі ніч не є єднозначне, зато к своїм протагоністкам є ласкава. Свої героїні-жены выкреслиє як позітивны тіпы, не судить їх (*„Не судьме, бо самы будеме суджены“*) і вірить, же вшытко зле раз помине і на добре ся оберне. Мальцовска женьскы протагоністки, хоць ся і шмыкнути на „банановий лупці“, што їм необачено якась „навпа“ під ноги верьгла, все ся лем старають на праву путь хтістіаньской і людской справедливости наворачнути. Так были своїма родічами вихованы, были то міцны законы моралкы, сумління, о котрых ся не дало похыбовати. Та де же суть тоты цінности днес? Як виховала слободна мати свого хлопця? Син вмерать од дроґової завіслости, Ілька гине од жалю за сыном і годнить свій живот. Де вчінила хыбу? В чім была недобра мати? Ближить ся кінець – кончіна єдної родины, не є виходу... Но ту приходить в посліднім моменті Вал – приятелька із штудій. Єдна другій будуть надієв при гляданю того правого модусу вієвенті? Авторка є схылна к тому, жебы ся предці у світі вшытко на добре обернуло. Не може людем (а ани сама собі) взяти тото послідне – надій.

Стійме при ній, жебы своєв силов „слабой жєны“ змінила і тот наш „русиньскый світ“ ку ліпшому так, як сі то колись в молодости обіцала.

Павел Роберт МАГОЧІЙ, голова Світової ради Русинів

Дві найголовніші задачі – школи і списування людей

(Головний виступ на 9. Світовому конгресі Русинів, Мараморош-Сіґет, 22. юна 2007.)

Дорогі делегати і гості конгресу, довольте мі зачати своє виступлення пропозицій, жебы сьме в минуті тиха дали почливість двом членам Світової ради Русинів, які од посліднього конгресу в році 2005 одышли з нашого земского жытота: **Василєви Туркови**, бывшому передсєдову Русиньской оброды у Словакії і першому передсєдову Світового конгресу Русинів, і **Михалови Варгови**, бывшому передсєдову Руськой маткы в Сербії і доворічному членову Світової ради Русинів.

Мій реферат, як передсєды Світової ради Русинів, має три части. У першій части ся замірям на оцінювання роботи Світової ради Русинів од посліднього світового конгресу, в другій части – на проблеми, які стоять перед світовим конгресом в сучасности, а в третій части ся замірям на найважніші задачі, які бы сьме мали реалізувати в наступных двох роках і в будучности.

Діяльність Світової ради Русинів у роках 2005 – 2007

Од посліднього конгресу Світова рада Русинів ся зышла три раз: у септембрі 2005 в Руськім Керестурі, в маю 2006 в Кричиці, і в фебруарі 2007 в Мараморош-Сіґеті. Мушу повісти, же ня тішить, же на засіданях у Кричиці і в Мараморош-Сіґеті взяли участь вшыткы членове Світової ради Русинів, што сіґналізує чутя одповідности членів ради в одношію к Світовому конгресу Русинів. Тыж хочу підкреслити факт, же за оцінюваний період передсєда Світової ради Русинів ся особно стрітив з представителями рядных членських організацій у Сербії, Польщі, Маґярщині, Румунії, США, Україні, а тыж з представителями двох асоціацій, членове яких суть делегатами того конгресу за Словакію.

Резолюцію, яка была прийата 8. Світовим конгресом Русинів в Кричиці у році 2005, творило сім задач про світову раду і єй передсєду. З потішінем можу конштатовати, же пять зо сємох задач од свого взникну в році 1991, Світовий конгрес Русинів надвзявав офіціалны контакты з владами вшыткых країн, в котрых жыють Русины. В тім часі розвиваєме свою роботу в двох главных містах: у Вашингтоні і в Києві. Предсєда Світової ради Русинів ведно з делеґаціями Американів русиньского поводу был прийаты у девятєх посолствах в америкьскім главнім місті, а то: в амбасадах Чеськой републики, Маґярщини, Польщі, Румунії, Сербії, Словакії, України, в заступительствах Европской унії і Ватікану. Притім, в посолствах України і Румунії сьме были на авдієнції по два раз. У вшыткых амбасадах нас прияли амбасадоры, папський нунцій або високопоставлений представитель каждого штату. Посолствам України і Сербії сьме писомно адресовали вопросы, тексты котрых были пізніше опублікованы в друкованім органі Світового конгресу Русинів – часописі *Русин*.

Окрем навщів амбасад, членове америкьскых русиньских організацій ся стрітили з представителями Міністерства заґранічя США і з дакількома америкьскыма конгресменами, враховано передсєды комісії конгресу про вопросы контактування з Україною, і з впливным членом Комітету про заґранічні контакты Сенату США **Джоном Мек-Кейном**. Вдяка спомянутым навщівам, вшыткы наші припоминкы, як позитивны, так і неґативны, ся дістали к владам каждой країны, а в припаді сенатора Мек-Кейна, то він сам їх дав президентови України Вікторови Ющенкови. Подобный лобінґ будеме у Вашингтоні робити і надале, окреме при пересвідчованю Конгресу США, жебы высловив знепокоїна над

статусом Русинів на Україні. Подобны стрічі передсєды Світової ради Русинів бы мали зорґанізувати члены світової ради з представителями влады каждого штату, де жыють Русины, то значить у Варшаві, Братіславі, Будапешті, Беоґраді, Букурешті і так далше.

У фебруарі 2007 передсєда Світового конгресу Русинів ся стрітив в Ужгороді з представителями Закарпатської областной ради і штатной адміністрації, яким передав меморандум з вызовом, жебы підпоровали процес узнання Русинів на Україні за окрему народність. Без огляду на звязь міджі тов навщівом і наслідными подіямы, за два тыждні, 7. марца, Закарпатська областна рада скоро єдногласно

прияла рішєня – узнати Русинів за окрему народність на Закарпатю, і вызвала централну владу зробити тото саме в рамках цілої України. Бісідуючі о тім, довольте мі высловити велике подякованя вшыткым русиньскым активістам Закарпаття, без огляду на то, ці суть, або не суть, офіціално звязаны світовим конгресом, за їх поміч при узнаню Русинів за окрему народність. Тот тыждень єм ся, як передсєда Світової Ради Русинів (ведно з делеґаціями Закарпаття і Канады) стрітив у Києві з амбасадорами США і Европской унії в Україні, і з повіреником Верьховной ради України у вопросах людьских прав (омбуцманом).

Вдяка такому лобінґу в главных містах США і України, наш конгрес, фактично ся став узнаваним голосом Русинів у світі. Тоту честну ношу повинны сьме нести з одповідностей.

Далшов задачов, яка стоїть перед Світовим радам Русинів єй передсєдом, є поміч при орґанізованю 3. Міджінародного конгресу русиньского языка. То значить, в тім році, у септембрі, орґанізуєме іщі єден конгрес – третій языковий конгрес у польскім Кракові. Вдяка ініціативі докторкы **Олены Дуц-Файфер**, сполуорґанізаторами языкового конгресу ся стали наш Світовий конгрес Русинів, фундація „Рутеніка” і Педагоґічна академія в Кракові. Буде то найбівший языковий конгрес із

• Головний реферат на 9. Світовому конгресі Русинів прочитає передсєда Світової ради Русинів – Проф. Павел Роберт МАГОЧІЙ.

Фотка: А. Плїшкова.

• На українсько-румунській границі Соломвину – Мараморош-Сіґет хлібом і солєв привітали делеґатів і гостей конгресу (на фотці передсєда СРП П. Р. Маґочій) єго главний орґанізатор, передсєда Културного общества Русинів у Румунії – Юрій ФІРЦАК (всередині) і підпредсєдыня областной організації того общества в Марамороші – Маріана ПЕТРЕЦЬКА.

Фотка: А. Плїшкова.

вшитых дотеперішніх, на якім выступить 30 реферуючих, а участь на ній возьме 40 учителів і 10 гостей з 12 країн.

З другого боку, укус приземленішим тоні бы-м хотів споманути, же в оціненні періоді од 2005 року світова рада, но в першім ряді їй председа, мусили рішати нелегку задачу – заступління у світовім конгресі двох країн – Мадярщини і Словакії. Подля єдної з попередніх резолюцій світового конгресу, яка становила, жебы, в рамках можностей, членове світової ради з каждой країны были репрезентантами асоціації русиньских організацій, а нелем єдиной організаціі, не без проблемів сьме ся доби́ли того, же Мадярщина і Словакія пішли таков путёв, як перед нима США і Україна; то значить Мадярщину в Світовій раді Русинів у сучасности заступлять репрезентант Асоціації русиньских організацій Мадярщини, а Словакію – репрезентант, як єден колектив-

• Перше, як приходили делегаты, гости і члены фолклорных коллективів до готеля Корона, полпозерали собі фототовыставку з діятельства окремых членьских штатів Світового конгресу Русинів. Фотка: А. Плішкова.

ний член, і Русиньской оброды на Словеньску (в альтернативі), і Словеньской асоціації русиньских організацій.

Без огляду на то, же далший вопрос не є в проґрамі світового конгресу, председа світової ради ся став добровольным координатором зберання фінанцій про школы в Європі, в яких ся учить русиньский язык. За послідні штирі роки сьме позбєрали фінанції на забезпечіння ходу чотырёх клас з навчанём русиньского языка в Словакії. Але сліднішы суть успіхы в Закарпатю, які ся досягли в кооперації з паном **Василём Сарканичом** і з другима делегатами конгресу з України, які сучасно суть членами Ради русиньских школ на Закарпатю. Перед штирёмма роками ся проґрам зачинав з восьмома „недільными школами“. Каждый рік того цісло росло, аж в школьскім році 2006/2007 на цілём Закарпатю фунґує 27 русиньских клас. Ту бы-м хотів подяковати нелем Раді русиньских школ, але і спонзорам зо США і Канады (з яких дакотры ани не мають русиньске коріння), щедрость яких доволила реалізувати освіту в русиньскім языку на історичній Підкарпатській Руси.

Проблемы, які стоять перед нами

В другій части свого реферату, як єм уж споминав, буду говорити о проблемах. Подля мене, Світовий конгрес Русинів ся дістав до кризи. Многы з нас мають все бівшы пожадавкы і все веце чекають од конгресу, і зато є логічне думати о тім, же реалізувати бы їх мали і дакотры новы особы, котры сидять міджі делегатами. Але і так конгрес має серьезный недостаток кадрів. Я думам на штось цалком конкретне, а може найважнішым проблемом в тім аспекті є сама світова рада.

Наприклад, кідь світовий конгрес вызвав к створіню интернетової сторінкы, вызвав тиж к створіню календаря планованых акцій. З девятёх членів світової ради максі-мально двома зробили таку інформацію. Кідьже сьме ся рихтовали на стрічу з представителями влады каждой країны, де жыють Русины, в рамках конціпованя поданя про них, не єден раз сьме просили каждого члена світової ради приправити інформацію, обсягом якої мали быти два найболючішы проблеми, які мають Русины в кожій країні. З девятёх членів таку інформацію нам дали лем троє. Подобно, просили сьме каждого члена світової ради приправити список вшитых організацій в даній країні, які суть

звязаны зо світовым конгресом. Одповідь сьме дістали лем з єдної країны. На Девятім світовім конгресі Русинів у Мараморош-Сіґеті є найменше фолклорных ґруп споза границі, які мають выступити на концерті. Чом? Наприклад, Україна – бо є найближе, лем через ріку Тісу – дістала приві-лєґіє на найдовший час про своє выступління. Організаторы конгресу докінця забезпечили фінанція на стравованя 100 гостей з України, які мали выступити на святочнім концерті в суботу. Але, выступаючи з України не пришли з такой простой причіны, же з організацного боку про їх прихід не было выштыко порядно пририхтоване, без огляду на то, же перешли штирі місяці од посліднього засіданя світової ради, яка акцентувала потребу реалізуваня таких кроків. А міг бы-м споманути іщі веце прикладів такой сорты, але не буду, бо і так єм пересвідчений, же дакотры з вас ня будуть обвинёвати з вымітованя смітя з властной хыжы перед поріг. Але, думам собі, же то суть серьезны вопросы, без вирішіня котрых не віджу можности про порядне фунґованя світового конгресу в будучности.

Кідь ся ня звідують, што то значить про чоловіка быти председом делегачії країны на світовім конгресі, я одпо-відам, же такий чоловік мусить быти в першім ряді адміністратором, секретарём. Я не думам на ґенерального секретаря бывших комуністичных партій, ани на выконного секретаря бізнесовых корпорацій, які діспонують множеством робітників. Я думам на чоловіка зо способностями секретаря, який хоче, має інтерес, можности і способности робити кропітку організацну роботу – а што є найважніше – дотримувати терміны становлены выконным секретарём Світової ради Русинів. На тім місті, думам же є вгодне пові-істи, же Світовий конгрес Русинів почас минулых 15 років за своє фунґованя вдячить міморядній організаторській роботі **Александра Зозуляка**. Саша за свою роботу не дістає ниякы грошы, не має право голосованя, але робить вшытко, чім го повірить Світова рада Русинів або їй председа. То є тот самый Саша, котрого дакотры учасници минулого конгресу жадали одкликати з функції.

Завтра пообіді термін мандату каждого члена Світо-вої ради Русинів ся кінчить. Я думам, же делегачія каждой країны выберє споміджі себе до світової ради таку особу, котру поважує за найодповіднішого репрезентанта. У звязи з тым, вызывам каждого кандідата на членство в світовій раді, жебы тот мандат прияв, або прияла, лем в тім при-паді, кідь є охотный робити ефектївну секретарьску роботу. Самособов, тото саме платить ай про особу, яка ся стане новым председом.

Задачі до будучности

Третій і послідній вопрос: яка наша перспектива? Які мають быти главны задачі Світового конгресу Русинів і ёго представителів у кожій країні? Я собі думам, же **мали бы то быти дві задачі: школы і списованя людей**. Не хотів бы єм уж повторяти то, што каждый добрі знає, же будуч-ность карпатських Русинів як народности залежить од мо-лодых людей, які знають русиньский язык, а што є окреме важне, же ясно собі усвідомлюють факт, же Русины суть окремым народом, без огляду на то, же не мають властну державу. Як знаме, досягнутый ступінь формальной освіти є єдинов путёв на забезпечіння языковой і культурно-історич-ной самосвідомости. Зато вызывам організацію з каждой країны, жебы сформуловала стратегічний план, цілём якого буде збівшити цісло клас з навчанём русиньского языка в основных школах, ґаранція приступности і якости учебни-ків і ґаранція адекватной високошкольської формації буду-чих учителів русиньского языка і культуры.

Самособов, у послідніх роках были досягнуты дуже выз-начны успіхы в кожій уж спомянутій сфері, але зробити треба іщі веце. Наприклад, в Польщі є Одділіня лемків-ско-русиньского языка і культуры в Педагогічній академії в Кракові. Лемже стає ся, же екзистенция того одділіня є час од часу огрожена, а то ці внаслідку внуторной політики уні-верзіты, або наслідком недостатку штудентів. Чом Стова-ришыня Лемків і други лемківскы організаціі в Польщі не поставлять собі за пріорітний ціль свого діятельства – вы-сокошкольску приправу учителів, і не пожадують створити нелем одділіня, але інштїтут або катедру на сталій основі?

В Словакії ситуація вызерать діаметрално протилежно. Словеньська влада і Пряшівська універзіта доволила реалізувати по успішній акредітації учительський штудійный проґрам на сталій основі. Але де суть школы? У Словакії є лем 9 школ із навчанём русиньского языка. Їх цісло ся не збівшыло од зачатя штудійного проґраму в році 1999, на-

опаки, ся зменшило, было їх 12. Што є гірше, в штирех школах учителі русиньского языка суть плачены за години материньского языка не з школьської касы, а з спонзорських пінязей од Русинів зо США. Вопрос: Чом є так мало клас? І чом за години русиньского языка у штирех школах учителі мусить быти заплаченый з фінанцій заграничных спонзорів? Видит ся мі, же причіна є в тім, же Русины в Словакії вымитууть веце часу і фінанцій на судны спори о право на справу Руського дому в Пряшові або о право на назву новинок ці часопису. То є марнотратство! Чом радше не выужыти вшыткы індивідуалны і організачны сили на ліпшы цілі, а то в першій ряді на систематічну – підкреслюю, не єдноразову, але систематічну – роботу у селах, жебы пересвідчити родічів, же їх діти мусять мати приступ до навчання материньского языка, бо мають на то право. **Русиньскый язык і культура мусить быти повинным, а не неповинным, не факультативным предметом.**

• Міджі Русинів области Мараморош (на фотці у селі Быстрей) прихидили делегаты конгресу і форуму молодых нелем на пряму бісіду, але і роздавати наші Народны новинкы і часопис Русин, як і румунську верзію книжки професора П. Р. Магочія – Народ нивыдкы, котра вышла тісно перед 9. СКР.
Фотка: А. З.

У Закарпатю хоць евідуєме росшырєваня сіти русиньских недільных школ, але тыж лем вдяка заграничным фінанціям, які в далшій школьській році досягнуть за 33 школы суму 20 тисяч америцьких долларів. Вопрос стоїть: як довго будуть мочи Русины зо Северной Америки каждорічно підпоровати такы недільны школы? Русиньскы організації Закарпаття вызывають створити катедру русиністики в Ужгородській універзиті. Але ці роздумовав хтось о тім, як ся то може стати? Наприклад, створіня катедры не мусить быти аж таков тяжков задачов. Але як то буде з реалізаціей штудійного програму? Ці можеме з істотов повісти, же учителі той катедры не значуть представляти Русинів з їх культур, а не як окремый народ, а лем як етнічну групу Українців, а їх язык – не як окремый язык, лем як діалект українського языка? А як то є з русиньськыма школами в Румунії і в Мадярщині? Я не знаю, ці екзистують, а кідь екзистують, то на який педагогічний і концептуалній уровни?

Сумарізуючі повіджене, повторюю, же членська організація каждой країны мусить сформуловати стратегічний план навчання нелем русиньского языка, але і прияти такий концептуалній модел, який русиньську історію і культуру не видить лем в рамках границь будь-котрого сучасного штату, але як часть бівшій культурно-історічної теріторії з назвов „Карпатська Русь“, яка ся тігать од Попраду на западі – по вышню Тісу і ріку Русова на выході.

А теперь к списованю людей. Уж не маме аж так много часу. Наступне списованя людей буде в році 2010, респ. в році 2011. То значить, же маме лем три і пів аж штирі роки. Зато мусиме зачати роботу уж теперь, а не чекати на час тісно перед списованєм. Чом ся маєме так заанимати списованєм людей?

В першій ряді, вшыткы знаєме, же нияка штатістика не є така, якій можеме цалком вірити. Але каждая влада зберать штатістичны інформації і выводит з них при приминаню важных рішінь. Фактом є то, же одношіня к меншинам і розділєваня про них фінанцій ся реалізує на базі з тых штатістик, притім не є важне, до якої міры адекватно тоты цифры копірують реалну сітуацію. Зато нашов задачов є збівшыти

чісло Русинів у кожній країні, де жыють. А треба памятати, же ниhto нам то не поможе зробити, окрем нас самих.

Не хоче ся мі вірити, же в Польщі саме лем 5 тисяч Лемків, а в Закарпатській области України – лем 10 тисяч Русинів? Кідь знаме, же 55 тисяч людей в Словакії задекларовало русиньскый язык як свій материньскый, так людей з русиньсков народностєв мусить быти таке саме, або приближне чісло. Зато, чісло вышше 24 тисяч людей русиньской народности, зафіксоване списованєм людей в році 2001 в Словакії, при далшій списованю в році 2011 мусить быти хоцьбе лем 55 тисяч, кідь не бівше, людей русиньской національности.

Также, я вызывам русиньскы організації у вшыткых країнах уж теперь створити стратегічний план приправ к списованю людей на далшы штирі роки. В тій роботі шпеціфічну роль мусить мати молодеж. Кідь ем був критічний на адресу Світового конгресу Русинів і світової рады, доволію сі быти критічний і к Міджінародному форуму русиньской молодежи. Задачов ани світового конгресу, ани світової рады нігда не было, ани не є диктованя условій молодежному форуму, але ани не є неприпустне позвідовати ся: а што досяг молодежний форум до днешнього дня (окрем громад), а окрем того, які має форум задачі? Окрем того, кідь ем добрі порозумів, ниhto другий, як секретарь світової рады, (тот самый „всегдысущий“ Саша Зогуляк), бив мушений організовати молодежну делегацію; а кідь ем збачив неофіцалный варіант списку молодых делегатів з Підкарпатської Руси (Закарпатя), нашов ем в ній лем єдно прізвіско з позначков, же далшы двома „незнамы“ репрезентанты молодежи будуть іщі доданы до делегації русиньской молодежи України. Ці у цілім Закарпатю не мож найти пять молодых людей-делегатів? А што зо 656 школярями русиньских недільных школ?

Може, Міджінародный форум русиньской молодежи потребує мати ціль своєї роботи? Такий вам можу порадиати: **агітація в селах, де жыють Русины, за отваряня клас з навчанєм русиньского языка і за декларованя русиньской народности при далшій списованю людей.** У фебруарі того року ем ся стрітив з представителями молодежи в Словакії і запропонував ем їм, жебы 200 русиньских сел у Словакії розділили на 4 групи по 50 сел, і жебы до каждого села із каждой групи завітали кажде літо – од року 2007 аж до року 2010. Ідйіте міджі народ, дуркайте до дверей, повіджте му, хто є і призвукуйте, же сьте горды на то, же сьте Русины, і же так само і они мусять быти на то горды. Выслідком такой, підкреслюю – систематічної роботи почас далшых штирех років не може не быти бівше чісло Русинів і клас з навчанєм русиньского языка.

А наконець, пару слов к нашому девяттому конгресу в Мараморош-Сіреті. Треба зазначіти два моменти. Першый ся дотыкать поносів многих делегатів минулых конгресів, же мы ся лем сходиме і говориме, точніше, слушаєме, што говорять други. Другый ся дотыкать смутного факту, же лем 300 людей в цілій Румунії ся приголосило за Русинів у посліднім списованю людей в році 2001. Притім, з огдадом можеме повісти, же Русинів лем у Мараморошу може быти не менше як 34 тисяч. Та де же ся поділи румуньскы Русины? Як ту можеме помочи? Перед конгресом ем запропонував, жебы днесь пообіді вшыткы делегаты, а є їх 90, ведно зо 45 молодыма людми завітали до штирех русиньских сел і зробили там роботу з цілєм двигнути народне самоусомдлїня. Таким способом будете мочи ся стрітити з правыма румуньськыма Русинами на їх властній землі. Бісідуйте з нима. Повіджте їм – хто сьте, скады сьте пришли і чом сьте горды на свою русиньську культурну і народну ідентічность. подаруйте їм книги і брожуркы о історії і культурі Русинів написаны по русиньскы або по румуньскы.

Самособов, повинны сьме собі усвідомлєвати конкретны реалії. Дакотры Русины із споминаных сел поважують ся за Українців, або не відяť розділ міджі русиньсков і українськов народностєв. Мы не будеме сі ставляти за ціль – *деукраїнізувати* їх. Нашым цілєм має быти інформовати людей о тім, же мають на выбір, і же екзистує окрема русиньська народность і культура. Вы, жытелі сел Марамороша, мусите знати, же можете собі выбрати, а як жытелі Европской унії і Румунії можете ся ідентіфіковати як карпатьскы Русины, значить єден з многих державных і бездержавных народів цілоевропской родини.

Наконець бы-м хотів высловити якнайкрашшы пожела-ня вшыткым делегатам, гостям і сімпатізантам Світового конгресу Русинів і Світового форуму русиньской молодежи як днесь, так окреме в наступных штирех роках.

Перша школа – то суть родічі

(Зо засідання школьської секції на 9. Світовім конгресі Русинів, Мармарош-Сігет, 23. юна 2007.)

На 9. Світовім конгресі Русинів у румуньскім Сігеті до **школьської секції** были призначены за делеґацію Руської маткы Ксенія Медєші, Марія Шкрбіч з Коцура і Янко Пап з Нового Саду. Попри тых членах в комісії робили і делеґаты з Підкарпатя (Україна), Мадярьска, Словеньска, Польска, Хорватьска, Румуньска і Чеська.

Діскутовало ся о трьох основных пунктах:

1. **соціална функція школы,**
2. **Александр Духнович,**
3. **контакты міджі школами і перспектіва до будучности.**

В першім пунктї каждый репрезентант конкретной державы дав інформацію о вучованю русиньского языка у своїй державі – то значить – де ся находять русиньскы школы (географічне положіння, природны і геополітичны можности), як є організований школьскый сістем (передшкольска вихова, основна школа, середня і высока школа) і проблеми, котры суть в тій котрій державі з функціонованєм народностной школы.

Тверджіня, же перша школа – то суть родічі буде про нас платне тогды, кідь нас нашы родічі научать хто сьме. Тогды будуть просперовати і народностны школы, котры будуть продовжовати у зачатій родічами работі.

Важна про освітний процес є і професіоналізація учителів і вихователів. Мусиме мати добре приправлены кадры, котры нелем же суть одборно приправлены у своїм предметі, але мають у школярів і авторіту. Бісіда ся вела і о тім, ці є потребне у школі вучованя набоженства. Дішло ся до висновку, же віру не мож одділити од школы, бо она формує характер чоловіка.

У звязи з освітою і русиньсков школою прикладом бы нам мала быти історія – часы А. Духновича, ёго професійный жылот і заслуги в освіті русиньскых дітей.

Ку третёму пункту – створити веце можностей про сполупрацу в розвитку освіти в русиньскім языку, а то конкретно:

- а) **міджі школами з вучованєм русиньского языка в розлічных державах в рамках міджінародных літніх таборів,**
- б) **у выміні студентів гімназій і середніх школ, котры бы могли реципрочно перебыти єден школьскый рік в відповідній школі в заграничу.**
- в) **взаємна інформативаность о студійных планах і програмах міджі основными і середніма школами і катедрами русиністики на семінарях і одборных стрічах,**
- г) **сполупраца катедер на факултах, де ся студус русиністика формов черяння студентів і професорів на семестер.**

Зо засідання той секції до Резолюції конгресу ся дістали тоты пункты:

1. **Узнати, же главна ідея школьского діла є у тім, же школа – основный фактор охрани національной самосвідомости Русинів.**

2. **Рекомендовати міністерствам школства в окремых державах, жебы школы з русиньскым языком навчання або навчанєм русиньского языка были даны на уровень школ маєрїтної нації.**

3. **Створити концепцію сістематічного штудованя педагогічної дідовизны Александра Духновича у вшиткых державах, де жыють Русины.**

• Школьску секцію на 9. СКР 23. 6. 2007 вів Заслуженый учитель Украины – Махайло АЛМАШІЙ (першый зліва).
Фотка: А. З.

4. **Жадать СРР помочи учителям русиньскых школ організовати стрічі міджі нима у формі семінарів, участі на отвореных годинах русиньского языка і культуры в розлічных школах окремых держав.**

5. **Русиньска школа має здобути штатут міджінародного характеру. Підкарпатя є приправлене прияти по єднім учителям з каждой державы уж в школьскім році 2007 – 2008.**

6. **У зонах некомпактного перебування Русинів у дакотрых державах (Сербія, Мадярщина і др.) організовати стрічі школярів і створёвати про них лінгвістичну атмосферу живого контактова-ня ся в русиньскім языку.**

• Членки співацького колективу Ластівка з ОШ у Дерманешті в Румуньску в культурнім програмі 9. СКР заспівали домашні русиньскы співанкы.
Фотка: А. З.

Міломір ШАЙТОШ

Приближованя культурных акцій

(Зо засідання культурной і історичной секції на 9. Світовім конгресі Русинів, Мараморош-Сіґет, 23. юна 2007.)

Як на кождім Світовім конгресі Русинів, так і на дев'ятім, **культурна секція** была найчисленніша. Того року ку ній была припоєна і **історична секція**. Але тото ся такой на зачатку роботи комісії вказало як непрактичне, і vznikла пропозиція, жебы на далшій конгресі были знову дві окремы секції – культурна і історична.

Робота секції была успішна, бо за релативно курткый час ся подарило обробити обсяжну тематику і принести многы пропозиції і заключіння. На самім початку роботи каждая делеґація інформовала о ставі культури (і історії) в матерських русиньскых орґанізаціях за період міджі двома конгресами, а тыж о своїх планах на далшій період. З інформацій делеґацій Русинів „Горніці“, Америки і Канады мож было зробити заключіння, же в державах, де суть Русины узаны як самостатна народность, тота народность меншина пере-

• Председом культурной і історичной секції на посліднім конгресі 23. юна 2007 був Валерій ПАДЯК, кандидат філологічних наук (першый справа). Фотка: А.З.

шла „дітьскыма хворотами“, народностнов евфорію, і пустила ся до роботи за росшырёваня русиньской культури на теріторії держав, в котрых жыють.

Така іста, кідь не важніша сітуація і в области історії, бо історію Русинам в минулости писали тоты, што были за то одмінёваны матеріално, або тітулами, лем жебы выдумовали, перекручовали, додавали ці выхабляли... Ясно, же така інтерпретація історії шкодить Русинам і знеможнює урядно узнати найвекшу популачну ґрупу Русинів, котра ся находит на Підкарпатю. Але міць і досяг остатків минулого режіму уж не є натілько велика, жебы могла заставити шыріня і розвиток русиньского руху. Єдным словом, є то лем вопрос часу, коли тоты остаткы зникнуть цалком і перестануть робити дештрукчну роботу на політичній сцені.

Звіт Руськой матки о ставі роботи в культурі охопив найвызначнішы акції бачваньскых Русинів – фестивал „*Червена ружа*“, „*Костелникову осінь*“ і фестивал монодрамы в Новім Саді. В дискусії войводиньскы Русины сконштатовали, же проблемы, котры мають Русины днесь у тзв. посткомуністичных державах, они вирішыли давно, зато не треба, жебы орґанізації зіставляли в локальних активітах, але треба ся зьединити і рішыты проблемы з тыма, котры уж тот період мають за собов – то значить на світовій уровни.

Ініціатива Руськой матки з минулого конгресу в Кричиці ся уяла в практичнім жывоті і так ся припра-

вує **Календарь-інформатор важных і интересных акцій звязаных з Русинами на світовій уровни**, то значить, будуть там мати місто нелем найвызначнішы культурны акції войводиньскых Русинів, але і Русинів Северной Америки, Словеньска (*фестивал в Міджілабірцях...*), Польска (*Лемківска ватра...*) і под.

Зо засідання той секції до Резолюції конгресу ся дістали тоты пункты:

1. СКР силов своєю авторітэ має стримувати асимілачны процеси Русинів.

2. Обернути ся на Европску унію, жебы узнала карпатських Русинів за автохтонну націоналну меншину в кожій державі, де жыють, і жебы ей было ґарантоване дотримованя владами тых штатів ушыткых прав автохтонного народа подля штандардів, задекларованых Орґанізаціов спонесных народів.

3. Припоминаючи собі 60 років выстягованя Лемків із родной землі в Карпатах, делеґаты конгресу ся обертають до властей Польской републіки: Сейму, Уряду президента і Уряду міністрів, жебы узнали Акцію „Вісла“ за незаконну і направили кривды, зроблены на Лемках у Польску.

4. Обернути ся на Европску унію з просьбов доволити Русинам Украйны безвізовый переход через граніці тых держав ЕУ, де жыють Русины – Польща, Словакія, Чехія, Мадярщина, Румунія, Сербія і Хорватія

5. Добивати ся пропорціонального заступлїня Русинів у владных орґанах і штатных інштитуціях.

6. Уж днесь зачати з освітнов роботом міджі Русинами перед списованєм людей у роках 2010 – 2011 в окремых країнах, де жыють у великій мірі Русины, высвітлєвати їм, же поставити ся протів асимілації – то наше законне право, а хосен із охрани своєї русиньской націоналности у перспективі буде намного бівший, як із зречіня ся одказу своїх предків.

7. Тісно сполупрацювати зо вшыткыма культурно-народностныма обществами, котры узнають Русинів за самостатный народ.

8. Розділити історичну і культурну секцію СКР на дві окремы і створити нову секцію музейной роботи.

9. Выдавати інформатор культурных акцій Русинів 2 – 3 місяці перед їх реалізаціов.

10. Глядати меценашів на виданя холем тісяч репродукцій ґалерії портретів вызначных діятелів історії і культури карпатських Русинів.

11. Обернути ся до властей Румунії (парламенту, президента і влады) із пропозиціов створити у Мараморош-Сіґеті на основі приватной колекції родини Піпашовых зо села Тиса Національний музей Марамороша.

Імпозантна медіална робота

(Зо засідання літературної і публіцистичної секції на 9. Світовім конгресі Русинів,
Мармарош-Сігет, 23. юна 2007.)

Інформованя в наших просторах мають довгорічну традицію. На самый перед ся розвинуло інформованя через писане слово, днесь на тім полю роблять вшиткы медії – „Руске слово“, радіо і телевізія – як на локалній, так і на цілодержавній уровни. Першы русиньскы новинкы – „Рускы новинкы“ ся зачали друкувати у 1924 році а позад них ся розвинуло „Руске слово“.

• Погляд на презентованы на конгресі 21. юна 2007 найновшы русиньскы виданя, міджі котрыма были дві зо Словеньска – Зелена фатаморгана М. Мальцовской і Бібліографія народных співанок і народной поезії Русинів выходного Словеньска ІІ. небогого ПеДр. М. Гиряка, к. н., але главно румуньска верзія книжки Народ нивидкы (Poporul de naciunde) П. Р. Магочія.

Фотка: А. З.

В найщастливіших часах новинкы выходили на 24-ёх боках (сторінках). Кідь видавательська робота переходить з Руського Керетура до Нового Саду, „Руске слово“ переростать до Новинарьско-видавательской установы, котра попри новинках выдає і книжки, вшелиякой сорты публікації, періодікы і Русиньский календарь, котрый ся друкує од р. 1921.

Днесь „Руске слово“ выходить на 24-ёх сторінках, выдавать книжки, часопис про діти „Заградка“, часопис про молодых „Мак“, часопис о літературі і культурі „Шветлосиц“ і другы виданя.

Друге медіум, котре передавать програм по русиньскы у бачваньско-сримскім языку – то є радіо і телевізія, котре так як „Руске слово“ у писаній подобі, передавать говорене слово в нашім языку.

Радіо Нови Сад каждоденно высылать 5 годин програму по русиньскы. В тім програмі суть охоплены інформації, дітськы програмы, програмы про молодеж, як і радіодрамы. Каждый день (окрем неділі) высылать телевізія 15 минутовы інформації, емісію і музику про бачваньско-сримскых Русинів. У неділю маме годиновий телевізний маґазин. Попри тім пару раз у тыждню ся высилають півгодиновы релачії – в понеділєк про молодых, у вівторок репрізы або драматичны програмы, у четверь „Стрічі“ і півгодиновий музичный програм. Раз місячно **Телевізія Новый Сад** высылать по русиньскы забавну релачію „Широки план“, як і годинову контактну релачію, де ся до

програму можуть запоїти і позерателі. Репрізы тых передач суть у пятніцю вечур. Попри тім, на програмі Телевізія Новый Сад мож відіти і другы програмы по русиньскы, котры рихтують другы телевізны станіці. Также із програмом електронічных медій можеме быти спокійны, так як і з видавательсков роботов, котру окрем „Руского слова“ реалізує і общество заміряне, окрем іншого, і на выдаваня учебників, „Дружтво за руски язык и литературу“, Грекокатолицька церьков і Руська матка.

К тому треба додати і інформації через прес-аґенту „Рутенпресс“, котра робить в рамках „Руского слова“. Шкода, же видавательська робота в других державах, де жыють Русины, не є така богата і не хоснують інформації сайту Рутенпресс.

Зо засідання той секції до Резолюції конгресу ся дістали тоты пункты:

1. Група русиньскых писателів приправить до наступного конгресу Русинів *Антологію русиньской прозы* (на тім самім принципі як была зроблена *Антологія русиньской поезії*) і оберне ся на Світову раду Русинів, жебы забезпечила виданя той антології.

2. У рамках Світового конгресу Русинів організовати презентації творчости окремых русиньскых писателів, зато треба, жебы делегатом або гостём на кождім конгресі був ходем єден репрезентант русиньскых писателів із кождой державы.

3. Форум русиньскых писателів створить список русиньскых писателів із їх координатами і буде реалізовати выміну вшиткых інформацій о літературных акціях русиньскых писателів в окремах країнах.

4. Створити єдну основну интернетову сторінку в кождій державі, котра бы приносила найважнішы інформації зо жывота Русинів кождой країны. То саме треба зробити з пресовыма інформаціями посередництвом интернетовой сторінкы *Рутенпресс*.

• Часть участников 9. СКР у Мармарош Сігеті зо Словеньска: (зліва) Марія Мальцовска, Ольга Глосікова, Анна Седлачкова і Гавриіл Бескид, котры суть звязаны з нашыма Народныма новинками і часописом Русин. Фотка: А. З.

Владимір БУЧКО

МОЖНОСТИ ЯК ЗМІЦНИТИ ЕКОНОМІКУ

(Зо засідання секції економіки і животного оточіння на 9. Світовім конгресі Русинів, Мараморош-Сігет, 23. юна 2007.)

Участь на роботі секції економічної і животного оточіння взяли представителі держав України, Чеська, Канади, Северной Америки і Сербії.

В тій області іщі все не суть вытворены крітерії про єднотливы акції. Так представителі з України вказали на недостаток фінанцій на реалізацію проектів на выбудованя міні-електрарень на Підкарпатю. З тов ідеов они мають розроблены проекты і глядають за-інтересованого партнера. Мають проблеми і при выдавыню новинок у русиньскім языку.

Делегат з Чеська нукав автоматічны котлы на туге паливо фірмы „Бенеков“ в силі од 25 до 42 кіловатів, як і машины, што мелють одпадовый матеріал і спалюють го.

Америчане принесли можливість здобувати міні-кредіты од интернаціональных банк, котры хосновав Бангладеш при стабілізації своєї економіки. Пан Чела з Канады підкреслив, же хоче контактовати в області бізнесу лем тоты фірмы, з котрыма мож вести діскузії по англійцкы.

Делегаты із Сербії презентовали, же у них ся зачали приправы індустріальной зоны, як то є заплановане про Руський Керестур і Вербас.

Зо засідання той секції до Резолюції конгресу ся дістали тоты пункты:

1. Просити Русинів із Вашингтону контактовати ся з амбасадорами тых держав, де жыють Русины, і інформувати їх амбасады і влады о екологічных проблемах регіону Карпат, наприклад в Мусієві і Берегові на Підкарпатю.

• Зо засідання конфесійной секції під шефством о. Франтішка Крайняка (третій справа) на 9. СКР, з котрого до Резолюції конгресу ся дістали тоты пункты:

1. Підпорёвати снажіння русиньскых грекокатоліків на Словеньску, жебы Святы Отець Бенедікт XVI. рішыв їх многорічны просьбы обновити Русиньску грекокатоліцьку церьков на Словеньску і установити про тоту церьков русиньского єпископа.

2. Просити церьковну єрархію православной і грекокатоліцькой церьквы, де жыють Русины, створити про русиньскых віруючих властны церьковны штруктуры.

Фотка: Е. Міхна.

2. Організувати взаємне інформованя ся міджі русиньскыма організаціями о важных економічных проблемах і екологічных гаваріях у регіонах, де жыють Русины.

3. Высловити неспокойність владі України з нищінём природы, вырізованём лісів, заморёванём землі отровныма одпадами на Підкарпатю.

4. Організувати бізнis-семінары і курзы англійцкого языка про бізнisменів і запропонувати на них успішных русиньскых бізнisменів із окремых штатів.

• Секція економіки і животного оточіння на 9. СКР засідала під веджінём МУДр. Николая Поповіча, к. н., з Вашингтону (другый зліва).
Фотка: А. З.

Книжка вышла уж в четвертім языку

Публікація Павла Роберта Маґочія *Народ нивид-кы: ілустрована історія карпатських Русинів* уж вышла в штирех языках: англійцкым, українським, русиньскім, а теперь – у румуньскім.

Чом праві у румуньскім языку? Бо 21. – 24. юна 2007 у місті Мараморош-Сігет у Румуньску був 9. Світовий конгрес Русинів і 3. Світовий форум русиньской молодежи, в рамках котрых были напланованы і супроводны акції. Єднов з них была і святочна презентація той книжки (21. 6. 2007) під румуньскыма назвов **Poporul de niciunde: istorie îmagini a rutenilor carpatici**.

Книжка вышла у Выдавательстві В. Падыка (Ужгород – 2007), в перекладі з української на румуньскый язык **Елвіры Хілару**. Публікація о історії Русинів принесе нелем Русинам, але і іншым народностям у Румунії знаня о обшій історії карпатських Русинів. Вірме, же у многих Русинів, котры не суть певны у своїм пересвідчіню, пробудить векше чутя русиньской сполналежности. А в молодых Русинів – русиньску самоідентіфікацію.

Публікація П. Р. Маґочія у р. 2007 бы мала выйти іщі в інших языках тых країн, де жыють у значній мірі Русины. Тыж є уж зробений переклад до словеньского языка, а ідеално бы было, кібы перед 3. Міджінародным конгресом русиньского языка 13. – 16. септембра 2007 у польскім Кракові выйшла і по польскы. Няй і там ся Поляци як маєрітный народ веце дізнають о карпатських Русинах, котры жыють і в їх країні

Закарпаття (Підкарпатська Русь): проблеми і специфічності фунгування русинського літературного язика в контексті національного відродження (2.)

(Виступ на міжнародній конференції *Славянські літературні мікроязика і язикові контакти*, організований в рамках комісії про язикові контакти при Міжнароднім виборі славістів, Тарту, Естонсько, 15. – 17. серпня 2005).

Найістотно, довге „глядання“ ґраматистів літературної норми про Підкарпатську Русь в перспективі приведуть до створіння оптимальної норми, котра буде кодифікована. Віримо, же тота норма перебере раціональні елементи із шитих дотеперь виданих ґраматик, авторами котрих суть **І. Керча, М. Алмашій, С. Поповіч, М. Молнар, В. Молнар, Д. Сидор**. Але затыль, без выголови Д. Сидора о одбывшій ся (у р. 2002?) кодифікації русинського язика, мусиме конштатовати: **перша кодифікована ґраматика русинського язика про Підкарпатську Русь – діло будучности.**

Відродження русинства проходить під знаменом формовання русинської літератури. Днесь в краї активно публікує 20 писателів, поетів, перекладачів. За останніх 10 – 15 років було виданих десятки книжок на ріднім языку.

Свого часу визначний руський славяніст, поводом Русин, Юрій Венелін (Гуца) присвятив булгарській літературі в її зачатках пару работ. В 1838 році ся обявила його визначна книжка *„О зародыше новой болгарской литературы“* (Москва, 1838). В ній автор емоційно указує жалостну ситуацію в сучасній булгарській літературі – вшитого 27 книжок – приходиться до надійним выводам о зачатку булгарського культурно-національного відродження, што з великов скепсов было прийнято між руськов науков елітов, але што ся указало як ґеніальне пророцтво.

Кідь через призму венеліновського пророцтва маємо позерати на став сучасного русинського книжкового видавання, то можемо повісти, же його возник збистовав русинське відродження.

За короткий історичний час вышли поезії **Василя Сочкы-Боржавина, Славка Слободана, Юрія Чорія, Анастасії Далидовой, Владимира Фединишнця, Івана Калиничя, Тамари Керчовой, Івана Меденця, Івана Петровця, Осифа Лемка, Владимира Танчинця, Романа Пицалника** і ін.

Гардо ся представив із своїх поезій **Ю. Чорій** в поемі *„И днеси го, и завтра го“*, а тиж романом в поезії *„Изьяньска русалка“* **Михайло Кемінь**. Повідання, новела, есей, нарис представлені в книжках **Михайла і Василя Молнаровых, Дмитрія Попа, ст., Дмитрія Попа, мол., Владимира Фединишнця, Тамари Керчовой**. Публіцистичний і научний штіль представлені **Валерієм Падяком, Тамаров Керчовым, Михайлом Алмашієм, Дмитрієм Попом, ст. і ін.** Перекладна література представлена перекладами красной класики, научной і церковной літератури з руського, французького, словенського, чеського а тиж церковнословянського язика. І

в тім жанрі активно роблять: **Ігор Керча, Іван Петровцій, Іван Сітар, Дмитрій Сидор, Рудольф Матола, Валерій Падяк** і ін. Добрі, же в останнім часі ся обявила нова ґенерація русинської творчої інтелігенції, што ся активно вказує на сторінках новинок і журналів

• Валерій ПАДЯК, к. н., почас свого виступлїня у дискусії на 9. СКР 22. юна 2007. Фотка: А. Плішкова.

в області поетичного слова. Ту треба спомянути **Івана Фотула, Михайла Чекана, Олену Русинову-Яриничову**, і ін. Многі з них уж мають готову книжку, лем недостаток фінанцій їх стримує. Олена Русинова-Яриничова і В. Матола уж дебютували у р. 2004 і 2005.

Активно іде лексикоґрафічна робота. Уж є виданий троязычний **Русинсько-українсько-руський словник** із 7 000 словами, зоставителєм котрого є **М. Алмашій, Д. Поп, Д. Сидор** (Видавельство В. Падяка, Ужгород 2001), **Русинський синонімічний словник** з українськими еквівалентами із 2 000 словами: зоставителі **Д. Поп, Д. Поп** (Ужгород, Видавельство В. Падяка, 2001 р.), а тиж першы два томи шістьтомного **Словника русинського язика** зоставителя **Ю. Чорія** (Ужгород, 2002 – 2003). Останній словник вышов сімболочно – в 24 екземлярах! В процесі приправи є **Словник русинського язика**, який має коло 50 000 слов (зоставитель **І. Керча**).

Великов подіїв про лексикоґрафію было факсимільне видання русинськомадярьского словника часослов **Антонія Годинки** під назвов *„Глаголниця“*, приправленого до видання іші в р. 1922, але виданого аж в р. 1991 **проф. Іштваном Удварієм** в місті Ніредьгаза (Мадярьско).

Запізнїня з кодифікацій сучасного русинського літературного язика і визначінєм основного принципу орфоґрафії, привело до язикової анархії. Писателі, журналісти, выкумници у

своїх творах ся операють або на свій рідний діалект, або на єдну із ґраматик останнього часу, а представителі старшої ґенерації – на ґраматик передходних епох, уж застаріли, і коріґують їх подля свого.

Повіджене мож ілюстровати слідуєм прикладом. Наприклад, поет **Михайло Кемінь** (1922) народив ся в селі Іза (марамороський діалект) і скінчив руську ґімназію в Хусті в 1942 році. У своїй творбі ся притримує старих ґраматичних норм і етімоґічного правопису, што ся часточно проявляє в хоснованю букв **ѣ: тѣло, свѣжа, на свѣт, фѣйнѣ, свѣтло** і ін.

Ту є приклад його поезії – уривок з роману в стишках *„Изьяньска Русалка“*:

Цимборове, дороженькѣ!
Побратимы солоденькѣ!
Перед вами не таюся
Щиро, чесно признавуся,
И суперечити не стану
што нѣко менѣ на свѣтѣ
Не загойит серця рану.
А коли ня спустят в яму –
Посадѣт, хоть бы на шутку,
Нѣжду голубу косичку
Милу серцю незабудку.

(ХР 1999, 14).

М. Кемінь як носитель мараморського діалекта гварить на „у“, тзв. укаючим діалектом, де **у** є выслідком алтернації з **о** в новых закрытых складах, у своїм романі хоснує: *кунь, майбулшый, тевуй, свуй, говурливый, пудняв* і под. Хоч і рідше, но в даній позиції ся стрічає з поужыванєм букви **ѣ**, т. є. **у-умлаут**. Як мож высвітлити таку неєднотність в правописі? Лем наслідком визначного впливу новинок *„Християньска родина“* (де публіковав свій роман в стишках), котра подля себе поправляла авторський текст.

Авантґардно рішав основный проблем березького діалекту літератор **І. Петровцій**, котрий завів до кірілічного шрифту букву з латиніки **ѣ (у-умлаут)**. Наприклад: *спѣвѣнок, дѣвка, ѣйв*. Тота „новина“ не была підтримана ані читателями, ані языкознателями, а зістала як факт язикового анархізму, як приклад варіантності рішїня язикової норми.

Несподіваним, абсолютно одорваним од традиції русинської культури, його многотражданной історії в бою за свою „руську віру“ і „руський язык“ была пропозиція писателя **В. Фединишнця** одійти од кіріліки і перейти на латинський алфавіт, што, як ся патрить, было проіґнороване як між ґраматистами, так і шыршов громадів (Фединишинець 1998, 19 – 20).

Окремов темов выкуму може быти бой між русинськов інтеліґенційов коло проблему хоснованя букви **ѣ**. Церковнословянський язык выповнѣвав функцію літературного язика в

лелно попри штатній школі, формовати у школярів докладне освоєння норм русинського мови, дати їм фундаментальні знання з русинської літератури, культури, історії карпатських Русинів, географії родного краю і под. Русинські школи не є фінансовані українським штатом.

Школи, дякуючи активній допомозі русинських меценатів, уже забезпечені першими підручниками і навчальними посібниками з мови про основні школи: „Слово за словом“ – авторства **М. Алмаши, М. Молнар** (Ужгород: Вид. В. Падяка, 2004), підручника „Живое слово“ – авторства **М. Алмаши** (Ужгород: Вид. В. Падяка, 2004). Дістався до шкіл також новий підручник з історії карпатських Русинів „Наша Отчизнина“ **П. Р. Магочія** в перекладі на русинський мову **В. Падяка** (Ужгород: Вид. В. Падяка, 2005). В ролі помічної літератури, школи полюбляють книжку поетичних текстів, яка знайомить з русинською азбукою, „Бетярський букварь“ **Славка Слободана** (Ужгород, 2004), підручника „Утцюзнина“ – авторства **І. Керча** (друге видання: Ужгород, 2002) іншу літературу.

Куди вислано в радіо і в телебаченні Русини не мають доступу. Притім але при Закарпатському обласному телебаченні

і розгласовим громадстві є редакції програм про Румунів, Словаків, Німців і Мадярів, т. є., національні меншини в країні мають можливість задоволювати свої культурні потреби, а корінне жителство країни – Русини – такої можливості не мають. Споряджено у звукових заставках в релаксациях звучать русинські народні співанки. Русинську бісідку можна чути в справах, куди ся робить інтерв'ю, але модератори дають відповіді або коментують ситуацію по українськи.

Фактично з недостатком грошей ся не дарить Русинам налагодити систематичне видавання русинської новинкової продукції. Видають ся лем новинки „Подкарпатская Русь“. Закарпатська творча інтелігенція з успіхом використовує можливість публікувати в русинських виданнях мовою України в таких журналах, як: „Русинський світ“ (Будапешт, Мадярьско), **Русин** (Пяршів, Словенсько), **Народны новинки** (Пяршів) і в інших виданнях.

Активізація громадського і літературного життя поступно помагає к розширенню сфери полюбляванню русинського мови, формованню на різних рівнях норми. Головно она веде сполучність к новому етапу єго фунгування – в ролі кодифікованого літературного мови з уніфікованими нормами орфографії, хоча треба признати, же

в тім вопросі єдноти не є. Цалково, в сучасности видно одставання в розвитку писменного мови в порівнянню з мовами інших славянських народів, які рішали проблем кодифікації в 19. зачатком 20. стороча. Не позераючи на то, **Русини Підкарпаття єсть приправлені заповнювати білі місця, викликані перерваном на півстороча традицій писменного мови і продемонструвати світу, же русинський мови – то є повноцінний славянський мови.** Надіємо ся, же будучи десятироча перейдуть під знаменом граматичної доброї ділки і **предці ся завершать витворінням кодифікованої норми русинського літературного мови про Підкарпатську Русь.**

Література:

1. Гомоннай, В. 1988: Народна освіта Радянського Закарпаття. Київ/Ужгород.
2. Рушак, М., В. Падяк 2004: Система господарювання в Закарпатській області в 1991 – 2004 роках... Ужгород.
3. ХР 1999: Християнська родина, № 7 (18. черв.).
4. Фединишинець, В. 1998: Закінчити розпочате Будителями. Ужгород.

Володимир ФЕДИНИШИНЕЦЬ, лауреат Премії А. Духновича за русинську літературу і Премії за визначне діло про Русинів

Неовозродження в центрі Європи 2.

Стріберний Край чекає на свого Ясіра Арафата і Усаму бін Ладіна

ДЕРЖАВНИЙ РУСНАЦЬКИЙ МОВИ ВИТІСНИТЬ УКРАЇНСЬКИЙ І РУСЬКИЙ, АБО, РУТЕНІО, ВПЕРЕД!

Дакілько зауважень о русинстві і конкретних вислідах. Спонтанність русинства – то могутня сила в розумно самоспасіння. І адаптація до нових умов, часом все якось інакше нових. Не треба брати огляд на самодурство мінілдрів. Бо єдному ся сніють даремні талярі, другий творить русинськи малоефективні мініцентри... Інший пише молитву за Україну (то уже робота Українців), а православним кадилом помаже у бік Кремля – мавзолею. Іщі котрийсь за прикладом Української народної ради пробує творити русинську. Але то не найгірше. Мож би було і угорську, словенську, румунську, швабську, ромську-циганську, жидівську... Вперед, Рутеніо!

Живот помагає спонтанному русинству. Дораз між людьми ставать ся модним бісидувати на тзв. діалекті, то значить русинський мови, а то добрі. Безнадійно виходить з ужитку невязано руський мови, котрий нігда не був світовим (лем подля міфу кремлівських комедіантів). Підпорувати треба єдиний державний мови, а куди наш регіончик буде федеративнов частков України, то паралельно з державнов буде функціонувати руснацький мови, котрий витисне і український, не то руський, про котрий уже цалком не буде місця. Значить, модно тепер бісидувати по нашому, а не кривити пысок по чуждому. Як і модно співати свої народні шляги, не чуждий плепс. Но ту іщі нам треба міцно сили понапинати. Затля тяжко слухати, як тексти материнських співанок перекладають до українського мови і выголошують за українськи. Ми не скупы, наперек тому, порядок є порядок, а што правда, то не гріх. Нам сторочами не шкода було пожычовати своїх науковців і писателів Росії, України, Польщі, Угорщині, коли там росли і їх власні народні кадри. Іщі вчера выслужыли історіци то класифіковали як інтернаціональні контакти. Гірько то контакти, плакати над ними треба, як в чуждих краях ніщили наших синів завістливы націоналісты... Але наісто мали правду. Нашинців у тих світах брали як чуждинців, запроданців. Ніч не зробиш, такий є закон домашніх. Так істо і наша вышывка, бываня ці

танці были презентованы під фарбами другого народа. А што мати сполучне наша деревяна і хыжка з „українською мазанкою“ так званов „шевченківськов хатинков“? Облаки? Дерві? Та і они не такы...

МАГОЧІЙ ЯК ПЕРШЫЙ ДАВ ІМПУЛЗ РУСИНСТВУ В НОВІТНІМ ЧАСІ

Што ся тькать писменства і науки, старшы, свіжішы і тоты цалком свіжі окупанти много ниток-традицій порозривали. Даколи ся видить, же треба зачинати вшытко од зачатку. І словники, котры сьме уже раз мали, і граматіку, і літературу, і уменя. Та то минуле надобыли минулы наші діятелі, то є предці наш фундамент. Ці мож сі представити русинську науку без історіка **Михайла Лучкая**? Він і лінгвіста, як і **Арсеній Коцак**. А писателі, науковці – **А. Духнович, І. Сильвай, А. Фрацицький, А. Павлович, А. Годинка, Л. Чопей**? На їх фундаменті выріс америльський ученый **Павел Роберт Магочій**, Русин за походженієм, професор, академік, енциклопедиста. Єго **Енциклопедія історії і культури Русинів**, што охоплює дві тисячліття часово і цілу територію Русинів в історичнім Австро-Угорську, стала ся першов освітнов Енциклопедіов невеликого народа в Карпатах, што корінєм сягає до час Келтів і Ругів у Франції, став основнов славянства і зачав род Українців-Русів.

Неовозродження русинства звязане з меном Павла Роберта Магочія. Він перший дав імпульз в нових пореволючных часах, редагує перекладну серію русинських першождідел, што выдає Гарвардська універзіта. Зреалізовав у Польську інтересный проект **Русинський мови**, написав достойну **Історію України**, котра є переложена до українського мови. Приправує ся і український варіант Магочіювой Енциклопедії... У русинський робить дакілько спеціалістів Америки і Європы з цілєм дізнати ся правду о карпаторусинським народі. Такыма суть і Елейн Русинко, професорка-літературознавець і перекладач ці **Олена Микита-Рудловчак** з Пяршова. Суть і русинськи історіци ці науковці в Будапешті, Пярзі, Ужгороді. То не хыба. Суть автономні історіци, котры роблять з локальным матеріалом, фотографы, спеці-

лісти сакрального умення і архітектури (**Михайло Сирохман** автор фоліанту „*Церкви Закарпаття*“). Ту бы єм оцінив і сохаря **Михайла Белея**, автора пам'ятника А. Духновичови, котрый був одкритый в Ужгороді. Не можу але оцінити пам'ятники Августинови Волошинови і Тарасови Шевченкови. Регіональне умення штудували **Григорій Островський** і **Олександр Брей**, сполупрацівники ужгородських музеїв умення. Суть ту і вершини здобутки європейської уровни – **Адалберт Ерделій**, **Федір Манайло**, **Йосиф Бокшай**, **Юрій Герц**. Заснователі америчького поп-арту Русин Енді Варгол а іші **Андрій Коцка**, **Антон Кашшай**, **Золтан Шолтес**, **Ернест Кондратович**, **Володимир Микита** – карпатськы великаны, новітны класіци, модерністи – **Павло Бедзір** і **Ференц Семан**. Академік Маґочій засіяв проект альбуму витварного умення Підкарпатя од найдавніших часів, через карпатську ікону аж по сучасность. Пізніше ся залучів до русинства і **Іван Поп**, створивши містну русько-язычну *Енциклопедію*, дакус фактологічно залежну од фундаментальної роботи з Маґочієм. Педагоґ **Михайло Алмашій** видав *Педагоґічну русиньску енциклопедію*, тыж дакус залежну од тых, што были виданы перед нєв. Фундаменталный *Словарь русиньского языка*, де є понад 250 тисяч реґістрованых слов выдавать писатель і фолклоріста **Юрій Чорій**. Тільки слов містить у собі і словник **Микола Грицака**, обіднаний Народнов академіов наук України. Унікатныма суть *лінґвістичны атласы* професорів **Петра Лизанця** і **Йосифа Дзендзелівського**.

Сто писателів дало Підкарпатя свой літературі у ХХ. сторочу. З умельцького і языкового боку суть розлічны. Ту мож назвати таких, як **Лука Демян**, **Олександр Маркуш**, **Августин Волошин**, **Федір Потушняк**, **Адрій Патрус-Карпатський**, **Іван Чендей**, **Юлій Боршош-Кумяцький**, **Михайло Томчаній**, **Вілмош Ковач**, **Дмитро Кешеля**, **Петро Мідянка** і **Володимир Фединишинець**.

Комуністична „нахылность“ к русиньскому руху дочасна. Так, як і московске православіє, яке часом припоминає скоріше професіоналну простітутку. Духовны здобутки ґрекокатоліцької церкви суть неперевершены, правы

і вічны. Не подарило ся зніщити їх ані кремлівським сатаністам, безбожникам, котры стровили дві конфесії.

АВТОХТОННЕ ЖЫТЕЛЬСТВО БУДЕ ґАЗДОВАТИ НА ТІЙ ЗЕМЛІ!

Жылот нараз мать нову якость, зато і творы писателів, композиторів, малярів мусить быти підпорядкована новій якості. Ключова пожадка – професіоналізм. То ся дотыкає як духовного жывота, так і матеріального, економічного. Видить ся мі, же і тепер, подобно як і перед тым, писателі веце пишуть. Якраз тепер, коли треба веце думати а лем тото достойне фіксувати на папірю. Іші гірша ситуація в містній науці. Нїт вартых ідей, думок. Є лем нагромаджіння фактів, без достойного осмысління часу і подій у нїм... Так істо і малярів, сохарів громада. Але не видно альтернативы класічному уменю, як то протиставив свого часу **Енді Варгол**, о яким докінця шлагер зложыли з реторічным рефреном: *Русин він, ці Хахол? Русин!* Не є альтернативы ані ід класічної літературі. А природным є мати альтернативу. Демократічний час одкрыв шыткы шуфлаткы і можности, писателів ся розплодило на кождім квадратнім центиметрі. А всягды хыбить професіоналізм.

Русинство. В тім проблемі мають вину і державны штруктуры. З єдного боку, русиньска людность жадає знати Русинів за народ. Властно, вернути ся до недавной ідентіфікації. З державного боку ся озывать дупканя вчерашніх кінських копыт (і тых, што сиділи на конях і запікали їх), жебы были тихо і не руйновати „неньку Україну“, хоць руйнують ей свої з чісто українськыма призви́сками. Чує ся розладженость з вопросом федерації, з якої ся зачінає класічна самостатность. Але выкрикы на загамованя – то є арсенал вчерашнього дня. Економісты-експерты суть беспомічны в пропозиціях економічных реформ про Україну. Їх фантазія на краю. Україні ніч не влагоїть, не прижыє ся ту. Слово регіон, регіональність стало ся нараз ганливим, як сепаратизм, абашто. Є то дивне.

Яка є держава, даже мать і літературу, умення, культуру... Хоць суть і вы-

няткы. Загорів поломін Русланы без астрономічных проґноз. „Мандри“ і **Ані Лорак** на выступі до вершин. Ту слід глядати потенціал українізації, кідь она є потрібна на одвіків українських землях. Але то не русиньскы проблеми.

Карпатський ареал – то є коріня локального козму. Тот ареал є мімо сучасных границь країны, докінця і історічны треба редаґовати. Як пересвідчиво доказав історік **Каміл Найпавер**, коріня Русинів є у северній Франції. Келты, Ругы і Галы – прародічі Русинів, Руснаків. Бісіда не о переписованю історії, але про єй правдиве написаня. А як Руснакы дістали ся на японьскы островы Гоккайдо і Гоншу і як пережили тісячроча, то Українці мусять знати калап. Кідь они не узнають карпатських Русинів, то завтра тото узнаня не буде потрібне. І калап од їди буде мож верещі до болота. В їх історії таке, на жаль, было.

Як автора давнішої статі „*Я Русин, мій сын – Русин*“, котра зачала русиньський рух у Стрібернім Краю на зачатку 90-тых років минулого стороча, часто ся ня просять, над чім тепер роблю, што роблю, знаючі, же жыю із неоптимістичнов діагнозов. Я одповідам: „*Думам на Русинство*.“

Може і тота статя є конкретнов одповідь...

Быв єм щірым, не ховав єм ся за політичний „рахітизм“ русиньского руху. Анонімно єм критізовав дакотрых лідрів, што не знають быти отвореныма людьми, як бы ся патрило. Не ховав і не прикрашовав єм проблеми. Написав єм, як думам, в підтексті даколи в дачим полемізуючі з іншыма русиньскыма публіцистами – **Михалом Шарґом**, **Ігором Керчом**, **Валерієм Падяком**, **Михалом Завадяком**, **Петром Годьмашом**... Як бы не было, збудили ся ґены краян, котры хотять быти – і будуть ґаздами на своїй землі. Як інакше?!

Русинство як пруд не мож зніщити. Робити проти того пруду – марна річ. Желам Україні, жебы ся стала сама собою, жебы росквітала і задовбыла авторіту, желам позбавити ся більшовицького лепу і комуністичной корявости.

о. Стефан СЮЧ, гость председы СРР

„Просим Бога Вишнього, да подержить руського, і дасть віка лучшего“

(Приправлений діскузный выступ на 9. Світовий конґрес Русинів, Мараморош-Сіґет, 22. – 23. юна 2007.)

Так Бог дав, так Св. Дух подіав, пудсказав „комуь“, а по тому один і 7 даров Святого Духа „Дух Совіта“ (Ради), чтобы ми собралися на сей Всемирный форум у сьому карпатському городі Мараморош-Сіґоті, городі багатонаціональному, де живуть люди разного віросповіданія в єдиного Господа Бога нашого, у державі Романія найближчої сусідки нашого Пудкарпатського краю нашої держави Україна.

Я, як гость Всемирного Конґресу Русинов, я як священник, но і як старший возрастом чоловік есьм свідком того, что до 1945 года в бывшой Подкарпатской Руси, типирь Закарпатська область, существовали 3 русиньскі реальні гімназії і се в Ужгороді, Мукачеві, Хусті і одна в г. Мараморош-Сіґоті, де мы і есьме гостями.

Студентам Хустської реальної гімназії до 1945 года был і я. С Вашего розрішення останавлиюся на родинных аспектах. Сіґотську русиньську гімназію у 1927 году окончив мій стрико

Кароль СЮЧ (казали сьме Карой баттьо), а послі в 1932 году окончив Оломовську духовну семінарію (Чехія) і став греко-католицьким священником. Родина наша із села Теково (Текеґаза), по наших полях проходить румунсько-українська границя. У горах коло села в Румунії Велика Тарна були наші ліси, які вимірювалися „осьминами“.

Ми знаєм, або нагадати дозволю собі, что церква, як греко-католицька і православна нігда не стоили на обочині русиньского руху, уд русиньского народу, его реліґійности, его культуры, его этносу, менталітету. Наша церква была всегда в єдинстві із славянським народом уд часу Кирила і Мефтодія і до днись.

Як би ми не називалися: славяни ци угроруси, русини ци руснаки в конце концов називаемося русинами, русиньским народом. Ми не руський народ, не росіяни, ми русиньский народ.

Пудтвердженням того що ми єсьме русинами є велика діяльність духовного отця, священника, будителя русинів славного отця Олександра Духновича. Ми єсьме спадкоємцями, ми єсьме продовжателями его науки, его призивов до сохранения свого русинського, чествуємо его невмирущий призыв: „**Оставете глубокий сон**“, пробудіться, станьте на ноги, випростеріться і скажіть: „**Я русин бив, есьм і буду**,

• **Пам'ятну таблу жертвам судного процесу угорських властей проти православним Русинам у Мараморш Сіґеті в роках 1913 – 1914 посвятили на вулиці перед будовою бывшего суду, тепер Міського уряду: (зліва) греко-католицькі русинські священники Степан Сюз з України і Василь Бойчук із Румунії, як і православний священник Димитрій Сидор із Ужгороду. ВЕЛИКОВ ГАНЬБОВ Є, ЖЕ ПОСЛАНЦІ МІСЬКОГО ЗАСТУПІТЕЛЬСТВА НЕ ДАЛИ СУГЛАС НА НАНШТАЛОВАНЯ ТАБЛИ НА СПОМИНАНУ БУДОВУ!?** Фотка: А.З.

я росився русином, чесний мой род не забуду, останусь его сыном”.

Знаєме ту истину, ту правду „**Что без Бога ниче соже не буает**“, і потому опяті обртимся до Олександра Духновича, який сказав: „**Просім Бога Вишнього да поддержи руського і дасть віка лучшего**“.

Я, священник, і потому мой виступ повязаний із станом духовности, реліґійности в ділах русинов. Був деканом Хустського, Тячівського і Раховського районів, майже вся Мараморщина, ісе 1990 – 1998 – 2003 найтяжчі годи, коли

Бог нам дав „**Віка лучшего**“, возраждалася і утверждалася Мукачівська материнська епархія. Материнська тому, бо із неї вийшли 5 епархій і се – Пряшевська, Гойду-Дороська, Крижовецька, Баямарська і Піттсбурська.

Ісе єсть демократія, за йсе дякеме Господу Богу, дякуєме свободной самостоятельной Україні і особисто пану Президенту Ющенко, Прем'єру пану Януковичу за утвердження початку демократії, коли можемо сміливо сказати, не боячися „**Я русин бив і буду**“.

Не секретом маєме проблеми, они были і будуть, но з Божою помічю будеме їх вирішувати.

Айбо **на першому плані у своїй діяльності має бути у всіх нас русинів, думаю, і єсть любов до Бога, а на другому місті маєт стояти любов до ближнього свого, і не інакше.**

Ми єсьме нащадками Ужгородської унії, єсьме первопродіісполнителі на ділі Євангельської науки, которая каже і призиває нас словами: „**Да едио будет стадо во глгаві единого пастыря**“, „**Да всі єдині будуть**“.

Дорогі мої, нам треба знати про особливості русинського народу у котрого особлива культура, особлива терпелівість „нажалъ“ даколи, неправді, ганьбимеся сказати правду в очі, даколи кажуть на нас неправди, видумки. Хочу сказати про духовну сторону в житті русинського народу, то єсть, реліґійности, тут тоже додається слова особливий непризвоидьонной високо реліґійный народ. Кроме обрядовости, реліґійности, традиційности, маєме выколсаны народом церковный обряд, обряд богослужіння, маєме свое „**Простопініє**“, яке написано Іоанном Бокшаєм, священником із Хуста. Столітнє написання „Простопініє“ святкували сьме 6 іюня 2006 року.

Нигде у світі не мається таке „**Простопініє**“ в церквах як у русинов. Служба Божа, Утриння, Вичурня, Молебени (похоронні відправи) „**Псавтирі**“, в селах співають бригади, кажуть, читальники. Ай й се красне і миле Богові і людем.

Такий єсть наш народ русинський, така його реліґійність, така його віра.

І в конці концов скажу что кажуть русини-християни „Про церковно-славянський язык“.

Язык церковно-славянський пройшов випробування у тисячу літ майже без змін, дуйшов до нас, кажуть, что язык є святой і то правда і єсть – язык не маєт лайливих слов. На тім языку не можна поругатися і усьому всьо сказано.

Будемо просити Господа Бога, будемо трудитися, молитися чтобы он і дальше поддерживав наш русинський народ, чтобы были вистухані слова священника, будителя Олександра Духновича, і нас: „**Просим Бога Вишнього, да поддержи руського, і дасть віка лучшего**“.

Стрічі председателя СРР із представителями амбасад у Києві

В днях 18. – 19. юна 2007 председа Світової ради Русинів (СРР) Павел Роберт Маґочій абсолвовав **робочу дорожку до Києва**, в рамках котрой были дві стрічі з **представителями амбасад Европской унії і Споєных штатів Америки в Україні**. Спроваждали го председа Світової академії русинської культури **Штефан Чєпа**, председа Русинського народного дому в Ужгороді **Валерій Падяк** і председове двох найбівших асоціацій русинських культурных організацій Закарпатської области – председа Союму підкарпатських Русинів, тогдышній член Світової тради Русинів **о. Димитрій Сидор** і председа Народной рады Русинів Підкарпатя, посланець Закарпатської областной рады Євген Жупан.

На стрічі в **Заступительстві Европской комісії 18. юна** делегацію Русинів прияв амбасадор, председа заступительства **Ієн Боуґ**, притомна ту была і пані **Фабіола Ді Клементе**, політичний аташе Заступительства Европской комісії на Україні. Ту председа СРР П. Р. Маґочій поінформовав амбасадора о шпеціфіках жывота і діятельства русинських громад у вшитых державах Европы, де жыють Русины на своїх історичных територіях, а тыж о позітивных змінах у контактах міжжі Русинами Польщі, Словакії, Мадярщини і Румунії од часу вступу тых штатів до Европской унії.

Учасники стрічі п. І. Боуґа поінформовали тыж о шпеціфіках жывота і діятельства Русинів у Закарпатській області, функціонованню недільных русинських школ, культурно-освітних і обчансько-політичных організацій. Підкреслєвало ся, же **7. марца 2007 Закарпатська областна рада схвалила рішіння узнати на території Закарпатської области України національність Русин**. Было підкреслено, же треба, абы жытелі Европской унії і України были штонайшырше інформовабы о карпатських Русинах, їх культурі, языку, традиціях, історії і сучасним жывоті.

х х х

В Амбасаді США у Києві 19. юна делегацію Русинів прияв міморядный і повномочный посол США в Україні пан **Вільям Тейлор**. Председа СРР П. Р. Маґочій го поінформовав о історії карпатрусинського народу, який в половині 20. стороча зажив дискримінацію у вшитых тоталітнских державах Централно-Выходной Европы, а лем од часу заматовых революцій в Польску, Словенську, Мадярську і Румунську тому народу было вернуто ёго карпатрусинську національність. На Україні національність Русин доднесь не є офіціално узнана. Підкреслєвало ся, же в августі 2006 року Выбор Організації споєных народів на ліквідацію дискримінації, проштудовавши реґуларны sprawy України як участника Міджінародной конвенції односно ліквідації вшитых форм дискримінації, у своїх конечных припоминках підкреслив **знепокосность над неузнанєм на Україні русинской народностной меншины і рекомендовав державі-участникови вирішити вопрос о ей узнанню**.

Передаючи амбасадорови В. Тейлорови свої репрезентативны видання (**Енциклопедія історії і культури Русинів і Народ нивидкы: ілюстрована історія карпатських Русинів**), котры вышли в анґліцькым языку, П. Р. Маґочій підкреслив, же то є часть той вытырвалой работы, котру в сучасности веде Світова рада Русинів із цілєм захованя і повноцінного функціонованя карпатрусинського народу в Европі.

Міморядный і повномочный амбасадор США в Україні В. Тейлор подяковав участникам стрічі за обьяснені інформації односно жывота і діятельства Русинів на Україні.

Прес-центр Ужгородського Общества А. Духновича

МАДЯРСКИ СЛОВА У ЛЕКСИКИ ЯЗЫКА БАЧВАНЬСКО-СРИМСКИХ РУСНАЦОХ

У руским языку ёст значне число мадярских лексичных элементы. Кед сло-во о бачваньско-сримских Руснацох тото мож потолковац зоз фактом же їх предки ише од насельованя Мадярох до Паноніи жили у мадярским язич-ним штрעדку. Вони, скорей преселены до Бачкей штредком XVIII вику, жили у абауйским, боршодским, саболчским и южным земплинским комитату. Гу тому, и на території на хтору ше пре-селєли, у Бачкей, Руснаци тиж жили у мадярским окруженю. Руско-мадярски билингвизем тирвал по перши децениї XX вику кеди го заменєл руско-серб-скогорватски билингвизем.¹

Уплїв мадярского языка на руски язык видно у даскелїх лингвистичних пасмох, но найлєпше ше указує у лек-сичним. Значна часц пожичкох з ма-дярского языка одомашнєли ше у рус-ким языку у часу ише скорей преселєня Руснацох до Бачкей. Тиж так єдна часц мадьяризмох до руского языка вошла и у директним руско-мадярским язичним контакту у Бачкей.²

Найстарши мадьяризми у руским языку походза ише зоз периоду перших славянско-мадярских контактах, однос-но зоз периода приселєня Мадярох до Паноніи (прейг Карпатох). Векша часц мадьяризмох вошла до языка Руснацох концом старомадярского язичного пе-риоду и штредного мадярского язич-ного периоду³, цо значи зоз периоду перших славянско-мадярских контак-тах.

Гаврил Костелник, автор першей граматики руского языка бачваньско-сримских Руснацох и Юлиан Рамач визначую же исную и таки слова хтори перше були славянизми у мадярским языку, та вец як таки вошли до руского языка. Таки слова на приклад: **параст, бачи, баюси, мачка, доронга, гириз-да, салаш, серенча, поносовац, об-лак, коч, шишмиш, деска, друк, ци-рок, череп.** Славянске **grozd-** > мадя. **gerezd** > рус. **гиризда**. Слав. **čuka** > мадя. **csuka** > рус. **щука**. Слав. **drob-** > мадя. **darab** > рус. **дараб** (рус. **дроб-ни**).⁴

Зоз поштрєдованьом мадярского языка до руского языка вошли и чис-лени латински, немецки, гречески, французки и италянски слова, як на приклад: **порция, пияц, коменция, енджелир, новтаруш** итд.⁵

Єдна часц мадьяризмох у руским языку указує на уплїв мадярского языка у обласци администрації и школства. Таки слова вошли до руского языка у XVII вику, а векшина з нїх у XVIII вику.⁶

Странски слова у руским языку мож подзелїц до двох групох, спрам лексич-них пасмох у руским языку почим роз-ликуєме:⁷

1. СТАРЕ ЛЕКСИЧНЕ ПАСМО то КАРПАТСКА ЛЕКСИКА, до хторого уxo-дза шлїдуюци пожички:

- старославянска лексика,
- мадьяризми,
- германизми,
- латинизми,
- грекизми,
- церковнославянизми и
- румунизми и

2. НОВШЕ ЛЕКСИЧНЕ ПАСМО до хторого уxoдза:

- пременки у карпатской лексики по преселєню до Бачкей,
- сербизми,
- нови немецки пожички,
- нови мадьярски пожички,
- англизми и
- восточно-славянски уплїв и русиз-ми.

• Докторантка Вышшой школы пе-дагогічной у Ніредьгазі в Мадьярську – Гайналка ФІРЦ. Фотка: А. З.

ВЧАСНИ МАДЯРСКИ УПЛІВ НА РУСКУ ЛЕКСИКУ

У праславянским языку не постоял веларни консонант **h**.⁸ По XII столїтє у славянских языках постояли лєм за-дньо-поднебни консонанти **g** и **h** (**ch**), та так тоти гласи у мадярских пожичкох мєняло заднеподнебне **ch**, як на при-клад у шлїдуюцих словах: **hír** > **хир**, **terhe** > **терха**, **határ** > **хотар**, **haszon** > **хасєн**, **harcsa** > **харча**, **hiba** > **хиба**. Пре тоти гласовни пременки мож пред-поставиц же спомнути слова з мадьяр-ского до руского языка прєшли скорей XII вику.⁹

У XII вику у даєдних славянских язы-ках праславянски заднеподнебни кон-сонант **g** прєшел до гарлового **h**,¹⁰ та так и у руским языку. У познейших ма-дьяризмох гарлово **h** ше не мєня. То ука-зую шлїдуюци приклады: **hab** > **габа**, **háló** > **галов**, **hőrcső** > **герчок**.¹¹

У русской лексикї хтора формована скорей преселєня Руснацох до Бачкей єст коло 600 мадьяризм¹² хтори ше з векшей часци одноша на каждодньови живот. То:

- назви населєньох: **варош, валал, шор, теметов, турня**;
- терен: **мочар, сейки, дєп, рит, орсаг-драга, дильов**;
- обисце: **порта, капура, танєр, шерпеня, гордов, кошар, ашов, ланц, валови, коршов, погар**;
- облєчиво: **калап, шапка, надраги, чижма, бочкора, бунда**;
- єдзєня: **бєлюш, бєндов, гурка, лепинь, папригаш, ратота, таргоня**;
- ремєсла, занїманя: **бочкораш, би-рєш, сабол, апаца, параст**;

- войско: **катона, гусар, шабля**;
- администрация: **орсаг, вармедя, хотар, биров, порция, жандар**;
- пенєж, мєри: **грайцар, фєрталь, гольт**;
- тарговина: **вашар, пияц**;
- часци цєла: **гагор, лаба, талпа, мандуля, баюси, балога**;
- рошлїни: **кукурица, чутка, гєрєга, гиризда, паприга, парадича, кромп-ля, доган, оргона**;
- животинї: **шудов, кандур, чупор, ровка, фаркаш, паткань, гунар, чука, потька, суньога, донгов**;
- назви особох: **андя, газда, нина, шовгор, гунцут, толвай, пайташ, цимбора, лєгинь**;
- прикметнїки: **бизовни, гамишни, гевєрни, галадни, курти, люштави, таркасти**;
- дїєслова: **бановац, мєнтовац, че-рац, сановац, кутатовац, кєровац, райзовац**;
- присловнїки: **бизовно, сабат**;
- викричнїки: **алов, єйнє, чит, ни, гога**.¹³

Мадьяризми у старшим лексичним пасму у першим шорє походза зоз си-веро-восточних мадярских бєшєдох.¹⁴

ПОЗНЕЙШИ ВПЛІВ МАДЯРСКОЙ НА РУСКУ ЛЕКСИКУ

Новши мадьяризми, тоти хтори до руского языка вошли по преселєню Руснацох до Бачкей, єст мєнєй як тоти хтори до русской лексики вошли у пери-одзе скорей преселєня. Вони до рус-кого языка уxoдзєли послє приселєня Руснацох до Бачкей, односно од другой половки XVIII вику. Таки слова на пр.: **триков, зокни, єсєнц, пєєсєнцовац, още, корчолї, рагастов, шарганьов, бицигла, овода, оводарци/оводаше, оводашка**.¹⁵

Уплїв мадярского языка на руски обачує ше и при топонимох: **Кєрєстур, Зомбор, Тополя, Червинка, Вєпро-вач, Торжа, Сєнтомаш, Вєрбас, Ди-ронь, Вєршєц**.¹⁶ итд.

ФОНЕТИЧНА АДАПТАЦИЯ МАДЯ-РИЗМОХ У РУСКИМ ЯЗЫКУ

У цєку усвойованя мадьяризмох у руским языку вони дожили одредзєни фонетични пременки.

ПРЕМЕНКИ ВОКАЛОХ

Вокална система у руским языку: **і, е, а, о, у**.¹⁷

Вокална система у мадярским язи-ку: **а, á, е, é, і, í, ő, ö, о, ó, ў, ұ, u, ú**.¹⁸

З оглядом на тото же ше мадьярска вокална система состої зоз 14 вокалох, а руска лєм зоз 5, тоти вокали хторих нет у руским языку у мадярских пожич-кох прєцєрпєли шлїдуюци фонетични прєменки:

- о > о: **богар, босорка, гордов, овода, погар, фогаш, шор**;
- и > у: **кукурица**;
- ó > ов на концє слова: **ашов, би-ров, бєндов, гордов, лопов, канчов, мутатов, фицков** и > ов у штрєдку

слова: **говля, новта, провкатор, ров-ка, шовгор;**

- ó > ol: **сабол;**

- u, ú > u, ju: **баюси, бунков, гусар, гунар, дугов, мушкатла, папуча, югас;**

- a > a: **арвачка, багов, барнасти, газ, калап, карика, лаба, файта, чат, боканчи;**

- á > a: **апаца, арендаш, баториц, бачи, гарадича, даралов, кантор, корманьдеска, лаба, над, шаркань, ярк, яраш;**

- i, í > i, ji: **бизовно, битанга, бичак, бишала, гинтов, кочиш, пантліка, чикош** и > o на концу слова: **коч, нина, бицигла, тепша;**

- é > i, e, ej: **биреш, легинь, сегинь, цидула, цейдула, тевчир, рейтеш, шейтац ше, фела, Бейч/Беч;**

- e > e, je: **горгель, вармедя, геве-ровац, дсп, езер, кедвешни, ленча, меселатов** и > a на концу слова: **се-ренча, теа, черац, шерпеня;**

- ô > e дакеди и o: **гергега, кепень, перкелт, герчок, тевчир;**

- ô > ov: **дильов, ресельов, теме-тов;**

- ü, ű > u, i: **мигель, бечеловац, еш-кут, бендов.**¹⁹

ФОНЕТИЧНА АДАПТАЦІЯ КОНСОНАНТОХ

Консонантна система мадярського языка:

b,	p,	d,	t,	g,	k,
m,		n,		ny,	
v,	f,	z,	zs, l,	sz, s,	j=ly, h,
		dz, dzs,	c, cs,	gy,	ty,

Консонантна система руского языка:

b, p,	d,	t,	d', t',	g, k,
	dz,	c,	dž, č,	
v, f,	z,	s,	ž, š,	ch, h
			j,	
			l',	
			n',	

Руска консонантна система состоїт се з 27 консонантох, а мадярска з 25 консонантох. Консонантна система руского языка розликує ше од мадярської по двох консонантох. То дентално-палаталне l' и веларне h.

Окреме значни гласовни пременки при консонантох при мадярських пожичкох у руским языку ше не случили. У веліх словах консонанти остали не-пременети, як цо то при:

- мегких консонантох: **бетяр, вармедя, лепинь, фатьол, фитюла;**
 - при веларним дзвонким g: **газда, гергега, гестиня, гиризда, гунар;**
 - при d и t и
 - z и s: **езер, меселатов, сегинь.**²²

Значнейши гласовни пременки при консонантох при мадяризмох у руским языку шлідує:

- s > c: **szigony > цигонь, szivárvány > циварань;**

- l > l, але i > l': **валал, галов, лаба, ланц – гольт, мандуля, лярма** итд.;

- ly > l' вше: **Ердель, каштель, кри-шталь, пиштоль, роштель** итд.;

- Длуги мадярски консонанти у руским языку ше скрацають почим у руским

языку ґеминати не постоє: **паритя, рато-та, меселатов, уяш и подобне;**

- Недзвонке мадярске веларне ch > дзвонке руске h: **габа, гамишни, гордов, гурка, югас** итд., але маме и: **хасен, терха, хир.** Таки приклади мож-ліви прето же у давних часох Славяне не познали веларни глас h, лем ch, скорей пременки **g > r > h;**²³

- Гласовни пременки пре место твореня консонантох: **палачинка;**

- Пременки консонантох по звучнос-ци опрез звучного консонанта, напр. **k > g: бицигла, грацар, паприга.**²⁴

Як уж спомнуте у предходним ви-кладаню, велька векшина мадяризмох одомашнела ше у руским языку ище скорей XVIII вику.²⁵ Єст мадярски сло-ва хтори на даскельо заводи и розли-чити способи вошли до руского языка, та так нешка маме дуплети: **гимбац ше – гомбац ше, гонвед – гонвейд, серсан – серсам, цидула – цейдула, суньогалов – суньокалов.**²⁶

Найкарактеристичнейши гласовни пременки мадяризмох у руским языку случили ше при вокалох, и то при ма-дярських длугих вокалох и при тих вока-лох хтори не постоє у рускей вокалней системи. То шлідує пременки:

ó > ov, ol,
 ô > e,
 ô > ov, ü,
 ű > i.

Тоти пременки вокалох з мадяр-скей вокалней системи у руским языку єднаки з пременками тих истих вока-лох у других славянських языкох до хто-рих тиж вошли мадярски слова.

Кед слово о пременки консонантох у мадярських пожичкох, єдна з найка-рактеристичнейших гласовних премен-кох у руским, як и у других славянських языкох, то **ly > l'.** Зубно-поднебне l' > ужиноквого j у мадярским языку у XVII вику.²⁷ З того мож вивесц заклучене же руски язык у мадяризмох з тим кон-сонантом чува стан яки у мадярским языку пановал скорей XVII вику.

По преходу до руского языка, по-двоєни, односно длуги консонанти у мадярських словах постали крадки, з оглядом на то то же у руским языку не постоє дупли консонанти, ґеминати.

Тиж так єдна з характеристичних гласовних пременкох при консонантох то двойністи рефлекс мадярского ве-ларного h у руским языку: мадярске ве-ларне h > веларне h або ужиноквого ch.

Вельочислени лексични єдинки з мадярского языка до руского языка вошли у непоштрєдних контактах пред-ставнікох двох народох у каждодньо-вим животу и прейг урядовой админи-страції, хтора водзена на мадярским языку. Таке язичне пожичованє мож по-весц, природне зявєнє у язичних кон-тактох. То пошлідок того же мадярски язык през историю мал векши презтиж як руски. Но, кед ше роби о словах хто-ри прешли до руского языка у непош-трєдних контактах двох народох, тре-ба обрациц окрему увагу на то то же тоти мадярски пожички припадаю ище старшому рускому лексичному пасму и же походза зоз сиверо-восточних ма-дярських бєшєдох.

БИБЛІОГРАФІЯ:

1. Юлиан Рамач, Граматика руского языка, Завод за уѣбенике и наставна средства, Белград, 2002,

2. Иштван Удвари, Фонетичне адап-тованє мадярських словох у бачвань-ско-сримским руским языку, Творчосц ч. 11, Нови Сад, 1985,

3. Udvari István, A bács-szerémi rus-zin nyelv lexikái hungarizmusai kutatások története, Studia Ukranica et Rusinica, Nyireghaziensia 5, Nyiregyháza, 1997,

4. Иштван Удвари, Микола Кочиш о угорських пожичкох у руским языку, Stu-dia ruthenica, Дружтво за руски язык и литературу, Нови Сад, 1997,

5. Rácz Endre – Takács Etel, Kis ma-gyar nyelvtan, Gondolat, 1990.

(Footnotes)

¹ Udvari István, A bács-szerémi rus-zin nyelv lexikái hungarizmusai kutatások története, Studia Ukrainica et Rusinica, Nyiregyháza, 1997, 101

² исте 103

³ исте 107

⁴ Юлиан Рамач, Граматика руского языка, Завод за уѣбенике и наставна средства, Београд, 2002, 405

⁵ исте, 406-410

⁶ Иштван Удвари, Микола Кочиш о угорських пожичкох у руским языку, Stu-dia ruthenica, Дружтво за руски язык и литературу, Нови Сад, 1997, 33

⁷ Юлиан Рамач, Граматика руского языка, Завод за уѣбенике и наставна средства, Београд, 400-408

⁸ Юлиан Рамач, Граматика руского языка, Завод за уѣбенике и наставна средства, Београд, 405

⁹ Юлиан Рамач, Граматика руского языка, Завод за уѣбенике и наставна средства, Београд, 405

¹⁰ исте

¹¹ исте

¹² исте, 407

¹³ Юлиан Рамач, Граматика руского языка, Завод за уѣбенике и наставна средства, Београд, 407-408

¹⁴ Udvari István, A bács-szerémi rus-zin nyelv lexikái hungarizmusai kutatások története, Studia Ukranica et Rusinica, Nyireghaziensia 5, Nyiregyháza, 107

¹⁵ Юлиан Рамач, Граматика руского языка, Завод за уѣбенике и наставна средства, Београд, 427

¹⁶ исте

¹⁷ исте, 14

¹⁸ Rácz Endre – Takács Etel, Kis ma-gyar nyelvtan, Gondolat, Budapest, 1990, 35

¹⁹ Иштван Удвари, Фонетичне адап-тованє мадярських словох у бачвань-ско-сримским руским языку, Творчосц ч. 11, Нови Сад, 1985, 42-49

²⁰ Rácz Endre – Takács Etel, Kis ma-gyar nyelvtan, Gondolat, Budapest, 1990, 46

²¹ Юлиан Рамач, Граматика руского языка, Завод за уѣбенике и наставна средства, Београд, 21

²² Иштван Удвари, Фонетичне адап-тованє мадярських словох у бачвань-ско-сримским руским языку, Творчосц ч. 11, Нови Сад, 1985, 50

²³ исте, 51

²⁴ исте

²⁵ Иштван Удвари, Фонетичне адап-тованє мадярських словох у бачвань-ско-сримским руским языку, Творчосц ч. 11, Нови Сад, 1985, 52

²⁶ исте,

²⁷ исте, 51

СВІТОВИЙ КОНГРЕС РУСИНІВ WORLD CONGRESS OF RUSYNS

Svetový kongres Rusínov, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, Slovak Republic
Tel.: 00421/51/7725629, e-mail: rusyn@stonline.sk

Мармарош-Сірет, 23. 6. 2007

Їго Святость
папа Бенедікт XVI.
Ватикан

Жаданя делегатів і гостей 9. Світового конгресу Русинів о узнаня Русиньской грекокатолицької церкви sui iuris на Словеньску і выменованя єй русиньского єпископа

Ваша Святость,

мы, підписаны члени Світової ради Русинів, котры сьме представителями русиньских культурных організацій із десятих країн, зьєдиненых у Світовім конгресі Русинів і зышли сьме ся 21. – 24. юна 2007 на 9. конгресовім засіданю у місті Мармарош-Сірет у Румуньску, в першім ряді поздравуєме Вас, Ваша Святость, а єдночасно несеме Вам од імени Русинів-грекокатоликів щіры молитвы, котрыма выпрошуєме у Господа Бога про Вас, намістника Ісуса Христа на Землі, міцне здоровя і гоїность Божих милостей.

На світовім конгресовім засіданю были обговорены проблемы жытовя Русинів у світі, главно їх культурного і народностного розвою, узнаня їх національных прав в окремых штатах, де жыють у великій мірі. Міджі обговореныма проблемами ся дискутувало і о ситуації Русинів-грекокатоликів на Словеньску, котры чують кривду в подобі неузнаня їх права на поужываня материньского русиньского языка в літургічных обрядах, права обсаджованя парохій, де переважають русиньскы віруючі, русиньскыма священиками, права приправы русиньских богословців на пасторацію міджі русиньскыма віруючіма в русиньскім языку. Русиньскы священици ся уж в 1997 році а потім у 2003 році обернули на Вашого попередника, Святого Отця Яна Павла II., зо жаданєм о офіціалне узнаня Русиньской грекокатолицької церкви sui iuris на Словеньску, а тыж зо жаданєм установити єпископа про тоту церкву. Але тото діло доднесь не было вирішене. Русини собі усвідомлюють проблемы у звязі з вирішінєм їх жадань, але поважують їх за такы, на котры мають право подля світських і церковных законів. Зато з довіров і надієв ся обертаме на Вас, Святыи Отче, і віримо, же нашы просьбы будуть выслуханы. Нашы надії в тім часі здають ся быти підсилены Вашым звышеним інтересом о діятельство в католицькій церкві на Словеньску, о котрім сьте были інформованы при недавній навщіві єпископів зо Словеньска у Ватікані, але і о снагах створити ту нову єпархію. І кідь была в 1968 році русиньска церкву свого права записана в Annuario Pontificio як словеньска, а первістна русиньска грекокатолицька церкву так перестала єствовати, але она хоче заховати собі свою ідентичность і розвивати релігійну і культурну дідовизну своїх русиньских предків, о чім свідчить і то, же при посліднім списованю жытелів на Словеньску в році 2001 ся к материньскому русиньскому языку приголосило 35 тисяч грекокатоликів.

Ваша Святость, в мені Русинів-грекокатоликів, вірных одказу Кіріла і Мефодія і найсвятішым традиціям выходного церковнославянського обряду, котры зьєдиняють грекокатоликів-Русинів нелем на Словеньску, але і на Україні, в Польску, Сербію, Хорватьску, Мадярьску, Чеську, Споєных штатах америцьких, Канаді, але і інде у світі, котрых представителі репрезентують своїх братів і сестры і на 9. Світовім конгресі Русинів у Румуньску, просиме Вас, жебы сьте з позиції Вашого Найсвятішого уряду выслухали голос грекокатоликів-Русинів зо Словеньска і вирішыли проблем зо зновустворінєм Русиньской грекокатолицької церкви на Словеньску і настановінєм єй русиньского єпископа. За тото діло будуть Вам вдячны і будуть благоречіти Ваше рішіння нелем сучасны русиньскы грекокатолицькы віруючі, але і їх потомкы.

Слава Ісусу Христу!

З великов почливостєв члени Світової ради Русинів
як выконного органу Світового конгресу Русинів:

Председа Павел Роберт Магочій (Северна Америка)

Підпредседа Дюра Папуґа (Сербія)

Члены CPP: Михаїл Алмашій (Україна)

Маріанна Лявинець (Мадярщина)

Юрій Фірцак (Румунія)

Аґата Пілатова (Чехія)

Владимір Противняк (Словакія)

Андрій Колча (Польща)

Наталія Гнатко (Хорватія)

Таємник CPP Александер Зозуляк (Словакія)

Representation in / Заступлїня:

Canada, Croatia, Czech Republic, Hungary, Poland, Romania, Serbia, Slovakia, Ukraine, United States of America

СВІТОВИЙ КОНГРЕС РУСИНІВ WORLD CONGRESS OF RUSYNS

Svetový kongres Rusínov, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, Slovak Republic
Tel.: 00421/51/7725629, e-mail: rusyn@stonline.sk

Sighetu Marmăției, June 23rd, 2007

His Holiness
Pope Benedikt XVI
Vatican

Request of the delegates and guests of the 9th World Congress of Rusyns for recognition of the Rusyn Greek-Catholic Church sui iuris in Slovakia and the appointment of its Rusyn bishop

Your Holiness,

We, the undersigned members of the World Council of Rusyns, being representatives of Rusyn cultural organisations in ten countries around the world associated in the World Congress of Rusyns, met on June 22nd – 23rd, 2007 at the 9th Congress in the town of Sighetu Marmăției in Romania. First of all, we would like to greet You, Your Holiness, and send You some heart-felt prayers from Rusyn Greek-Catholics, by which, to almighty God, we pray for You, representative of Jesus Christ on Earth, health and God's grace in abundance.

At the World Congress meeting, problems of Rusyns around the world were discussed, especially their cultural-national development and recognition of their nationality rights in each country, where they live in high numbers. Among the discussed matters was the situation of Rusyn Greek-Catholics in Slovakia, who encounter injustice in non-recognition of their rights to use their mother tongue, Rusyn, in liturgical ceremonies, the right to post Rusyn priests in parishes with Rusyn congregations and the right to educate Rusyn theologians to preach among Rusyn believers in the Rusyn language. Rusyn priests addressed Your predecessor Holy Father John Paul II in 1997 and later in 2003 with an official request for recognition of the Rusyn Greek-Catholic Church sui iuris in Slovakia, as well as with a request to appoint a Rusyn bishop for this Church. However, the submitted matter has remained unresolved to this day. Rusyns realise the difficulties in resolving their request, but they find it just and fair according to secular and church laws.

That is why we address You, Holy Father, with trust and hope and we believe that our pleas will be heard. Our hope at this time is strengthened by Your increased interest in events within the Catholic Church in Slovakia, about which You were informed at the recent visit of bishops from Slovakia to the Vatican, as well as about the effort to create new bishoprics here. Although in 1968 *Annuario Pontificio*, the Rusyn Greek-Catholic Church sui iuris was changed to Slovak, the original Rusyn Church sui iuris did not cease to exist. On the contrary, this Church wishes to keep its identity and develop the religious and cultural heritage of its ancestors. It is also proven by the fact that, at the latest census of residents in Slovakia in 2001, 35 thousand Greek-Catholics designated Rusyn their mother tongue.

Your Holiness, on behalf of Rusyn Greek-Catholics, loyal messengers of Cyril and Method and most holy tradition of the Eastern Slavonic Church ceremonies, which link Greek-Catholic Rusyns not only in Slovakia, but also in Ukraine, Poland, Serbia, Croatia, Hungary, the Czech Republic, the USA, Canada, and elsewhere in the world, delegates of which represented their brothers and sisters also at the 9th World Congress of Rusyns in Romania, we ask You, who are at the position of the Holiest Office of Roman Pontifex Maxima, to hear the voice of Greek-Catholic Rusyns in Slovakia and renew the Rusyn Greek-Catholic Church in Slovakia. For this deed, You will be sincerely thanked and Your decision will be beatified not only by the contemporary Rusyn Greek-Catholic congregation, but also their successors.

Praise be to Jesus Christ! (Slava Isusu Christu!)

Vice-Chairman **Djura Papuga** (Serbia)

Members of World Council of Rusyns:

Mychail Almašij (Ukraine)

Marianna Ljavinyec (Hungary)

Gheorghe Firczak (Romania)

Agáta Pilátová (Czech Republic)

Vladimír Protivňák (Slovakia)

Andrzej Kopca (Poland)

Natalija Hnatko (Croatia)

Deputy of the World Council of Rusyns **Alexander Zozul'ák**

With reverence,

members of the World Council of Rusyns

as the executive body of the World Congress of Rusyns:

Chairman **Paul Robert Magocsi** (North America)

[Signatures of Paul Robert Magocsi and other members of the World Council of Rusyns]

To His Holiness pope Benedict,
VATICAN CITY STATE
Rome
ITALY

June 14, 2007

Dr. Yuri A. Dumnich
Svobodi avenue, 53, flat 45
Uzhgorod 88000
UKRAINE

Your Holiness pope Benedict,

We are Uniates from Ruthenia, Uzhgorod (now Transcarpathian region or Zakarpatska oblast of Ukraine).

We are giving our pray to the Lord with ask for blessing to you for many years.

The Rusyns, Ruthens or Rusnaks is a people dominating (by number) in our region. As we are Rumens, for centuries the church Slavonic language was a language for all church services. Here we preserved our language in church since year 863. The union of Catholic and Ortodox churches in Uzhgorod in 1646 declared free use of church Slavonic language for all kinds of services.

Mr. Milan Sasik, the young uniatic bishop and Slovak by nationality, was directed by Vatican for heading of Mukachevo eparchy in 2002. Unfortunately, he had abolished the use of church Slavonic language in all our church services and introduced Ukrainian instead, which is unusual for us in service. Many of our people were opposed to his decision. They start to go for service with Ortodox.

This policy was used by the end of 1920th in Slovakia by the bishop Girka. He changed the church Slavonic language on Slovakian in all our church services in former Czechoslovakia. This resulted in decrease in number of Rusyns in Slovakia from about 200000 in 1920 to about 60000 in 2002.

The similar result could be expected in Podkarpatska Rus (now Zakarpatska oblast of Ukraine).

The Ukrainians migrate to our region mainly after 1944, when part of Ruthenia was captured by Soviet Union. The small group of Ukrainians has its own service in Ukrainian already long time. There is no need to introduce Ukrainian for all our services. We do not want to change our traditional language in church.

Could we, possibly, ask Your Holiness to help us with your just decision concerning the language in our eparchy.

We will pray for health of Your Holiness. We will pray for Lord to bless Your Holiness in preservation of the altar of Holy Peter for many years.

On the behalf of our parish,
Yuri A. Dumnich, PhD, MD.

• **На 1. сторінці обалки:** главны особиности 9. Світового конгресу Русинів у Мараморш-Сіґеті – председа Світової ради Русинів П. Р. Маґочій (вліво) і тогдйшій підпредседа СРР, ґазда конгресу в Румунії – Ю. Фірцак під русиньсков заставов, котра была офіціално на тім конгресі схвалена. Фотка: А. З.

• **На 2. сторінці обалки зверху:** Делеґаты і гості, главно з України, манифестаційно ішли од українсько-румуньской границі до готела Корона, де была їх презентація. **Долов:** Першов супроводнов акціов 9. СРР была презентація найновшых русиньских выдань ці выдань о Русинах, а тыж із тым споена автоґрамада. П. Р. Маґочій підписує найновшу, румуньску верзію книжки *Народ нивыдык: ілюстрована історія карпатських Русинів* сучасній членці СРР – Н. Гнатко. Фоткы: А. П.

• **На 3. сторінці обалки зверху:** Міджі Русинів у селі Крачунів завітали пообіді 22. 6. 2007 в рамках супроводных акцій ай делеґаткы з Чеська: К. Дубска (зліва) і К. Романякова (справа). **Долов:** На 9. СРР перед культурным програмом 23. 6. 2007 была дана до рук С. Віная (другый справа) Премія А. Духновича за русиньску літературу, яку му передав ей спонзор Ш. Чепа (другый зліва) а поґратуловали му председа Карпаторусиньского научного центра П. Р. Маґочій (першый зліва) і член пороты В. Хома. Фоткы: А. З.

• **На 4. сторінці обалки зверху:** О історії судного процесу з Русинами в роках 1913 – 1914 пару слов притомным повів председа СРР П. Р. Маґочій (вправо) при памятній таблі, котру але на будову бывшего суду не доволили примонтовати теперішні власті у Мараморш-Сіґеті. **Долов:** На кінці 9. СРР была зволена нова Світова рада Русинів, членами котрой ся стали: (зліва) В. Противняк, М. Алмашій, А. Пілатова, П. Р. Маґочій (председа), М. Лявинець, Д. Папуґа (підпредседа), Н. Гнатко, Ю. Фірцак і А. Копча. За выконного секретаря СРР був зволений А. Зозуляк (першый справа). Фоткы: А. З. і А. П.

КУЛЬТУРНО-ХРІСТІАНСЬКИЙ ЧАСОПИС выдавать **Русин і Народны новинкы** за помочи Міністерства културы СР. Купити го мож і передплатити в редакції на адресі: **Rusín, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR.** Телефон: **051/772 56 29.** Передплатне на рік 120 корун, до сусідніх штатів: 350 корун, до ост. штатів 24 америцкых долларів, І. класов – 29 долларів. Шефредактор: **Мґр. Александер Зозуляк**, редакторкы: **ПґДр. Кветослава Копорова**, **ПґДр. Марія Мальцовска**, языкова редакторка: **ПґДр. Анна Плішкова**. Друкує: Тіаціареґ Кушніґ в Пряшові. Реґістрачне чісло: **МК SR 418/91. МІС 49 589.** Адреса часопису на інтернеті: **www.rusynacademy.sk**, e-mail: **rusyn@stonline.sk.** Выдане в юлі 2007 р.

У тій будівлі із 29 грудня 1913 року – до 3 березня 1914 року проходив судовий процес, на котрому 94 русини і русинки із Марморощинського повітату були обвинені у державній зраді Австро-Угорщини. Тридцять три особи із тих обвинених дістали у кінці 37 років тюрми. Єдиним обвинуваченим "по ініціативі" було завернення у лоно православної церкви своїх прашурів.

Ciret, Румунія • 21-24.06.2007

AL IX-LEA CONGRES MONDIAL AL RUTENILOR

Sighet, România • 21-24.06.2007

